

”Rauhoitu rakas lapsi”

Levottoman lapsen tukeminen pienryhmäpedagogiikan avulla

Eeva-Liisa Honkaniemi & Jaana Vuokila
Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapset ja nuoret
Sosionomi (AMK)

LAPIN AMK 2014

TIIVISTELMÄ

LAPIN AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaalialan koulutusohjelma

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijät: Honkaniemi, Eeva-Liisa & Vuokila, Jaana
Opinnäytetyön nimi: ”Rauhoitu rakas lapsi” - Levottoman lapsen tukeminen pienryhmäpedagogiikan avulla.
Sivuja (joista liitesivuja):58(2)
Päiväys: 19.3.2014
Opinnäytetyön ohjaajat: Leppälä, Sari & Vinkki, Kaisu
<p>Opinnäytetyön tavoitteet: Opinnäytetyömme aiheena on levottoman lapsen tukeminen päivähoitossa pienryhmäpedagogiikan avulla. Työmme tavoitteena on selvittää, kuinka suuri merkitys on varhaiskasvattajien asenteilla ja toiminnan suunnittelulla levottoman lapsen tukemisessä. Lisäksi selvitämme, ovatko edellä mainitut asiat mahdollisesti lasten levottomuutta ylläpitäviä elementtejä.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Miten varhaiskasvattajat kokevat lasten levottomuuden? 2. Millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on pienryhmäpedagogiikan toimivuudesta levottomien lasten tukemisessä? <p>Opinnäytetyön metodologia: Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen, jossa olemme käyttäneet empiiristä lähestymistapaa. Opinnäytetyössämme tiedonkeruumenetelmänä käytämme teemahaastattelua. Teemahaastattelu toimii opinnäytetyössämme samalla vertailevana menetelmänä, josta saamme käytännön tietoa sekä pienryhmäpedagogiikan toimivuudesta eri ympäristöissä että sen toimivuudesta lasten levottomuuden tukemisessä. Analysoimme aineiston sisällönanalyysiä apuna käyttäen. Sisällönanalyysillä pyrimme saamaan tutkittavasta aiheestamme kuvan tiivistetyssä ja yleisessä muodossa.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimustulokset ja johtopäätökset: Lopputuloksena voimme todeta, että pienryhmätoiminta auttaa levotonta lasta. Kasvattajan persoonalla ja ammatillisuudella on ratkaiseva asema levottoman lapsen tukemisen keinoissa. Pienryhmien muodostamisessa käytettiin haastateltavien mukaan mieluiten niin sanottuja sekaryhmiä, joissa ryhmiin jakamisen kriteereinä olivat lähinnä lapsen luonne ja ikä.</p>
Asiasanat: Varhaiskasvatus, levoton lapsi, ammatillinen asenne, pienryhmäpedagogiikka, toimintaympäristö.

ABSTRACT

LAPLAND UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Social Services

Degree programme: Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services
Author(s): Honkaniemi, Eeva-Liisa & Vuokila, Jaana
Thesis title: Supporting the restless child with small-group pedagogy
Pages (of which appendixes):58(2)
Date:19.3.2014
Thesis instructor(s): Leppälä, Sari & Vinkki, Kaisu
<p>The purposes of the thesis: The subject of our study is supporting the restless child with small-group pedagogy in day care. The purpose of the thesis is to investigate the role played by early childhood educators' attitude and action planning in to supporting the restless child. We also investigate issues mentioned things whether the issues mentioned could be an element sustaining children`s restlessness. The thesis gives answers to the following research questions:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. How do early childhood educators feel experience the restlessness of the children? 2. What kind of experiences early childhood educators have about functionality of the small-group pedagogy in supporting of restless children ? <p>Methodological summary of the thesis: Our thesis is a qualitative study in which we have used an empirical approach. In our thesis we use data collection interviews. The theme interviews act at the same time as the a comparative method, about the practical knowledge of functionality of small-group pedagogy in different environments and its effectiveness in supporting children's restlessness. We analyzed the data content analysis method. By applying content analysis we aim to get the examinee subject image a concise picture of the examined subject in a general form.</p> <p>Main results and conclusions of the thesis: As a result, we can conclude that small group activities do help restless children.Of the educator play a crucial role to the means of supporting of restless child. Small groups were constructed according to the interviewees preferably in the so-called mixed groups where the groups sharing the main criteria for splitting the children into groups were the nature and age of the child.</p>
Keywords: Early childhood education, restless child, professional attitude, small-group pedagogy, environment.

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ.....	2
ABSTRACT.....	3
1 JOHDANTO.....	5
2 OPINNÄYTETYÖMME TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	8
3 OPINNÄYTETYÖSSÄMME KÄYTETTY METODOLOGIA.....	12
3.1 Teemahaastattelu.....	12
3.2 Analyysimme sisällönanalyysin kautta.....	14
4 MUUTTUVA VARHAISKASVATUS	16
5 LASTEN LEVOTTOMUUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	20
5.1 Levottomuuden käsite.....	20
5.2 Levottoman lapsen tukeminen päiväkotiryhmässä.....	21
5.3 Varhaiskasvatusympäristön merkitys levottomaan lapseen.....	22
5.4 Varhaiskasvattajien asenne levottomuuteen.....	24
6 PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA VARHAISKASVATUKSESSA.....	27
6.1 Pienryhmäpedagogiikka varhaiskasvatustoiminnan runkona.....	27
6.2 Luotsin- malli.....	29
7 OPINNÄYTETYÖMME TULOKSIA JA ANALYSOINTI.....	31
7.1 Lasten levottomuuden kokeminen varhaiskasvatuksessa.....	31
7.2 Syitä varhaiskasvatuksessa ilmenevään lasten levottomuuteen	34
7.3 Levottomuuden tukeminen pienryhmäpedagogiikan avulla.....	37
7.4 Varhaiskasvatuksen kehittämisen kohteita levottomuuden tukemiseksi	40
8 OPPIMISPROSESSIMME.....	44
9 YHTEENVETO JA POHDINTAA.....	48
LÄHTEET.....	54
LIITTEET.....	57

1 JOHDANTO

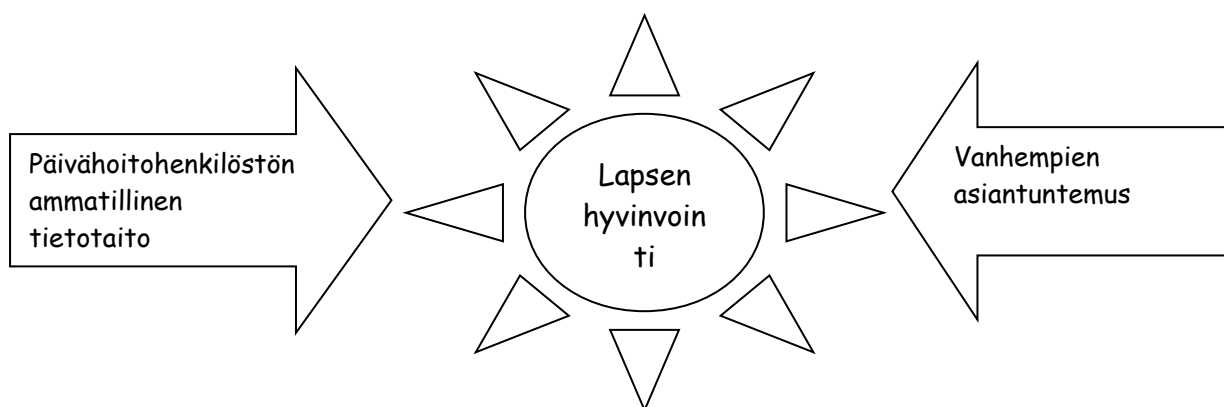
Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kehitystä, kasvua ja oppimista. Yhteiskunnan järjestämä, tukema ja valvoma varhaiskasvatus koostuu kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksen päämääränä on painottaa lapsuuden itseisarvoista luonnetta, vaalia lapsuutta ja ohjata lasta ihmisenä kasvamisessa. Varhaiskasvattajien tehtävänä on huolehtia lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämisestä, jossa olennaista on jokaisen lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen. Näin voidaan turvata jokaisen lapsen toimiminen ja kasvaminen omana ainutlaatuisena persoonana. (Stakes 2005, 13.) Päivähoitolaki velvoittaa varhaiskasvatusta omalta osaltaan tarjoamaan lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottavan suotuisan kasvuympäristön (Finlex 2014).

Olemme molemmat työskennelleet pitkään varhaiskasvatuksen parissa. Työskentelemme tällä hetkellä päiväkodissa eri paikkakunnilla, Kiimingissä ja Torniossa, joissa on jo useamman vuoden kehitetty varhaiskasvatuksen toimintaa pienryhmätoiminnan eli pienryhmäpedagogiikan avulla. Vuosien varrella meillä on noussut huoli lapsiryhmissä ilmennyt levottomuutta kohtaan, ja sen kautta varhaiskasvatuksen pedagogiikan riittävyttä ja toimivuutta lasten levottomuuden vähentämiseksi; esimerkiksi lasten huonoon kykyyn keskittyä, istua paikallaan, kuunnella ohjeita ja pitkäaikaiseen leikkiin. Toisaalta olemme myös alkaneet suhtautua hieman kriittisesti varhaiskasvattajien vallitseviin asenteisiin lasten levottomuutta kohtaan sekä päiväkotien toimintakulttuuriin. Onko päiväkotien toiminta ja tilat suunnattu kilteille ja rauhallisille lapsille? Voimmeko kasvattajina toiminnallisilla valinnoillamme olla vaikuttamassa energiatasoiltaan erilaisten lasten huomioimiseen ja kasvun tukemiseen?

Kiinnostuksemme opinnäytetyömme aiheeseen nousi myös yhteiskunnallisesta keskustelusta lasten levottomuuden lisääntymisestä. Tiedotusvälineistä olemme saaneet kuulla ja nähdä asiantuntijoiden keskusteluja lasten hyvinvointiin liittyvistä asioista; esimerkiksi lasten aggressiivisuuden lisääntyminen, leikkimisen ja sosiaalisten taitojen

heikentyminen. Varhaiskasvatuksessa levottomuuden lisääntyminen on yksi merkki lasten hyvinvoinnin ja kehityksen muutoksesta. Lapsiryhmien ollessa suuria, olemme varhaiskasvattajina huolissamme lasten sekä hyvinvoinnista että positiivisesta huomioimisesta ja riittävästä tukemisesta ennen kouluikää. Koemme, että ennaltaehkäisevillä keinoilla, varhaiskasvattajien ammatillisilla asenteilla ja toiminnan rationaalisella suunnittelulla voitaisiin varhaiskasvatuksessa paremmin vastata nykyiseen tilanteeseen päivähoitossa, jokaisen lapsen yksilöllisyyttä kunnioittaen.

Varhaiskasvatuksen asiakkuus alkaa siitä, kun lapsi aloittaa päivähoiton. Jotta asiakkuus toteutuisi lapsen hyvinvoinnin perustalle, tulee yhteistyö vanhempien ja varhaiskasvattajien kesken olla avointa ja luottamukseen perustuvaa. Perheen erilaiset elämäntilanteet vaikuttavat myös lapsen hyvinvointiin ja tunnetiloihin, joten molemminpuolinen tiedon kulku on lapsen kannalta tärkeää. Tällaista yhteistyötä kutsutaan varhaiskasvatuksen ammattikielessä kasvatuskumppanuudeksi (kuva 1), joka on yksi varhaiskasvatusta ohjaava työmenetelmä lapsen edun toteutumiseksi. Varhaiskasvatuksen perusteissa todetaan kasvatuskumppanuuden olevan vanhempien ja varhaiskasvattajien tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kehityksen, kasvun ja oppimisen prosessien tukemisessa. (Stakes 2005, 31.)

Kuva 1. Kasvatuskumppanuuden tavoitetta ja merkitystä kuvaava kuvio.

Opinnäytetyössämme tiedonkeruumenetelmänä käytämme teemahaastattelua. Teemahaastattelu toimii opinnäytetyössämme samalla vertailevana menetelmänä, josta saamme käytännön tietoa sekä pienryhmäpedagogiikan toimivuudesta eri ympäristöissä että sen toimivuudesta lasten levottomuuden tukemisessa.

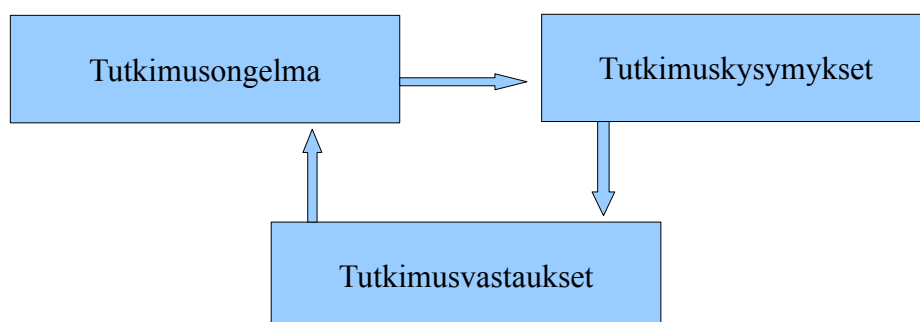
Opinnäytetyössämme pyrimme löytämään uusia näkökulmia levottomien lasten hoitoon ja kasvatukseen varhaiskasvatuksessa, jotta osaisimme ohjata ja tukea levotonta lasta mahdollisimman lapsilähtöisesti valmistuttuamme sosionomeiksi. Toivomme, että vastavuoroisesti onnistuimme herättelemään varhaiskasvattajien ammatillisuutta levottomien lasten kohtaamisessa positiivisempaan suuntaan, jotta he näkisivät levottomuuden myös mahdollisuutena; esimerkiksi päiväkodin tilojen hyödyntäminen erilaisiin liikunnallisiin ja leikkimisen toiminnallisiin valintoihin, rauhallisten leikkien sijasta.

Opinnäytetyössämme tutkimme varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelun merkitystä lasten levottomuuden hallinnassa ja vähentymisessä. Opinnäytetyömme tavoite on selvittää, kuinka suuri merkitys on varhaiskasvattajien asenteilla ja toiminnan suunnittelulla levottoman lapsen tukemisessa. Lisäksi selvitämme, ovatko edellä mainitut asiat mahdollisesti lasten levottomuutta ylläpitäviä elementtejä. Asenteiden ja toiminnan suunnittelulla lapsi voi kokea olevansa hyvä ja hyväksytyt sellaisena kuin on. Opinnäytetyössämme tutkimme miten pienryhmäpedagogiikka auttaa levotonta lasta sopeutumaan päiväkodin arkeen. Opinnäytetyömme tavoitteena on tutkia millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on pienryhmäpedagogiikan toimivuudesta levottomien lasten tukemisessa. Miten suunnitelmallisuus ja päiväkodin tilat vaikuttavat pienryhmätoiminnan toteuttamiseen ja toteutuuko lapsilähtöisyys?

Opinnäytetyömme asenteellisena tavoitteena oli luoda positiivisempaa kasvu ympäristöä levottomille lapsille; varhaiskasvatuksen toimintaympäristön ja -suunnitelman kehittäminen energiatasoltaan erilaisille lapsille. Käytämme opinnäytetyössämme rinnakkain kasvattaja- ja varhaiskasvattaja- termejä tarkoittaessamme varhaiskasvatuksen ammattilaisia, sekä varhaiskasvatus- ja päivähoito- termejä tarkoittaen opinnäytetyömme tutkimusympäristöä eli päiväkoteja. Varsinaisia levottomuuden syitä emme lähde syvällisemmin tutkimaan, mutta varhaiskasvatuksen näkökulmasta sivuamme myös mahdollisia taustoja lapsen levottomaan käytökseen.

2 OPINNÄYTETYÖMME TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkittavaan ilmiöön liittyy aina jokin ongelma, joka halutaan tutkimuksen avulla ratkaista. Ongelman ratkaisun tavoitteena on usein asiantilan parantaminen. Tieteen yksi olennaisimmista tehtävistä on kehittää yhteiskuntaa ja viedä sitä eteenpäin kohti parempaa. Toisin sanoen ratkaisemalla ongelmia tieteen avulla, yhteiskunta kehittyy ja maailma paranee. Opinnäytetyön tutkimuskysymysten avulla saadaan ratkaisu ongelmaan; asettamalla kysymykset oikein ja saamalla niihin vastaukset ongelma voidaan ratkaista. Opinnäytetyön niin sanotun metarungon (kuva 2) muodostavat tutkimusongelma, tutkimuskysymykset ja vastaukset eli tutkimustulokset. (Kananen 2010, 18.)

Kuva 2. Opinnäytetyön metarunko (Kananen 2010,18).

Kiteytimme opinnäytetyömme aiheen tutkimusongelmaksi, joka muodostaa koko opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen. Jouduimme rajaamaan tutkimusongelmaa, jotta tutkimusongelma saatiin käsiteltäväksi. Ongelma purettiin kysymyksiksi, joita opinnäytetyössämme on kaksi. Onnistuneiden kysymysten kautta loimme rungon opinnäytetyöllemme. (Kananen 2008, 51.) Tutkimusongelmasta johdetuista kysymyksistä saimme vastaukset, jotka ratkaisivat tutkimusongelman. Tutkimuskysymysten avulla ilmiö niin sanotusti kuorittiin auki, katsottiin mitä ja millaisia rakenteita se pitää sisällään, miten asiat liittyivät toisiinsa ja miten ne vaikuttivat tutkittavaan asiaan. (Kananen 2010, 19.)

Opinnäytetyömme tutkimusongelma syntyi sekä työkokemuksemme että oman vanhemmuuden kautta; olemme molemmat olleet asiakkaina varhaiskasvatuksessa levottomien poikien äiteinä. Ikävänä muistona meillä on tunne siitä, että meidän lapsissamme on joku vika; lapsemme eivät jaksaneet istua paikallaan niin kuin toiset lapset, esimerkiksi satuhetkellä. Päivittäiset lapsen päivä- palautteet olivat valitettavan usein negatiivisia, jotka osaltaan kehittivät meille vanhempina ikään kuin suojamekanismin. Toisin sanoen koimme, että meidän tuli jollain tapaa asettua puolustusasemiin lapsemme vuoksi. Suojamekanismi aiheutti sen, että avoin, myönteinen ja lapsen edun mukainen kasvatuskumppanuus eivät päässeet syntymään. Usein mietimme, näkivätkö kasvattajat mitään hyvää lapsissamme.

Työyhteisöissämme olemme usein kasvattajien kesken pohtineet ryhmäkokojen kasvamisen vaikutuksista lasten energiatasoon; ovatko isot lapsiryhmät osaltaan syy lasten levottomuuteen? Kuinka voisimme kehittää toimintaa niin, että lasten olisi hyvä ja rauhallista kasvaa ja kehittyä yksilöllisesti? Tutkimusongelmamme lähtökohtana on lasten hyvinvoinnin ylläpitäminen ja kehittäminen nykyisiä varhaiskasvatuksen ryhmäkokoja ajatellen. Lisäksi toiminnan kehittäminen nykyistä lapsilähtöisemmäksi on meille niin sanottu *sydämen asia*. Pienryhmäpedagogiikassa tavoitteena on toiminnan kehittäminen niin, että jokaisella lapsella olisi aikaa ja tilaa kehittyä yksilöllisesti, mutta kuitenkin vertaisryhmässä toimiessa.

Tutkimuskysymyksiä pohtiessamme, pysähdyimme miettimään varhaiskasvattajien ammatillisen asenteen merkitystä sekä levottoman lapsen kohtaamisessa että pienryhmäpedagogian toteutumisessa ja sitoutumisessa siihen. Käytännön eli empiirisen kokemuksen kautta syntyneen tutkimusongelman ratkaisemiseen tarvittavat kysymykset jakaantuivat näin ollen kahden teeman ympärille; levottomuus ja pienryhmätoiminta. Näiden kahden teeman sisältöön kiteytyivät kaksi tutkimuskysymystä:

1. Miten varhaiskasvattajat kokevat lasten levottomuuden?
2. Millaisia kokemuksia varhaiskasvattajilla on pienryhmäpedagogiikan toimivuudesta levottomien lasten tukemisessa?

Tieteellisen tutkimuksen tulee olla objektiivista. Tutkimusasetelma sisältää monia muuttujia: tutkittava ilmiö eli tutkimuksen kohde, tutkimusmenetelmät ja tutkija. Käytetyt käsitteet, menetelmät, tutkimusasetelmat ja metodologinen osaaminen vaihtelevat tutkijoittain. Objektiivisuus lähtee subjektiivisuuden tiedostamisesta. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa vaikuttavat tutkijan ennakkoluulot, arvostukset, uskomukset ja valinnat. Tutkimusprosessin jokaiseen vaiheeseen liittyy virhemahdollisuus, jonka tiedostaminen auttaa pienentämään uhkatekijöiden vaikutusta työn laatuun, esimerkiksi haastattelujen nauhoittaminen koetaan perusedellytyksenä tiedon autenttisuudelle eli alkuperän aitoudelle. Tutkimustulokset tulee laadullisessa tutkimuksessa olla tutkittavan kannalta luotettavia ja uskottavia. Ainoastaan informantti, eli tutkijalle tietoja antava, voi sanoa jotakin tulosten luotettavuudesta ja paikkansapitävyydestä. Näin ollen tutkimustulokset on hyvä luettaa ja hyväksyttää tutkittavilla. (Kananen 2008, 121-126.)

Perusetiikka tieteessä rakentuu tieteellisyys- käsitteelle. Tiedonkeruun ja analyysivaiheen valinnoissamme noudatimme tieteellisiä menetelmiä, jotta lopputulos olisi eettisesti kestäväällä pohjalla. Jouduimme eettisten kysymysten eteen koko tutkimusprosessimme aikana: opinnäytetyömme aiheen valinta, tutkimusmenetelmien valinta sekä opinnäytetyömme tavoitteiden määrittely. Opinnäytetyömme aiheen valinnassa kiinnitimme huomiota tulosten hyödynnettävyyteen niin, että tuloksilla olisi merkitystä sekä tutkimuskohteina olleiden kuntien että valtakunnallisten varhaiskasvatuspalveluiden kehittämisessä ja pedagogisten linjojen valinnoissa. Valittu tutkimusote puolestaan määritteli tarvittavan aineiston ja tiedonkeruumenetelmät. Opinnäytetyömme tavoitteet liittyvät opinnäytetyön aihevalintaan; aihe johtaa sinänsä tavoitevalintaan, sillä aihevalinnasta seuraa aina jotakin. (Kananen 2008, 133- 134.)

Opinnäytetyömme haastattelumateriaalin käyttö vaati luvan haastateltavilta, ja haastateltavien annettiin lukea tutkijan tekemät tulkinnat, jolloin varmistuimme asioiden oikeudellisuudesta. (Kananen 2008, 135.) Opinnäytetyötä tehdessämme käytimme hyvää tutkimuskäytäntöä, joka piti sisällään suostumuksen vapaaehtoisilta asianomaisilta eli haastateltavilta varhaiskasvattajilta. Haastateltavat olivat selvillä siitä, mitä tutkimuksessa käsitellään. (KvaliMOTV.) Haastateltaviemme anonymisyys ja luottamuksellisuus säilyivät, koska emme käyttäneet haastateltavien oikeita nimiä analyysimme missään vaiheessa. Haastateltavien sukupuoli, koulutustaustat tai työskentelypaikat eivät tule työssämme ilmi. Analysoimme ja tarkastelimme kriittisesti saamiamme tuloksia. (Poh-

jola 2007, 20-21.) Opinnäytetyömme on eettisyyden olimme varmistaneet hankkimalla tutkimusluvut haastateltavien organisaatioiden päälliköiltä; Oulun kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä ja Tornion päivähoidon päälliköltä. Lisäksi olimme saaneet luvan päiväkotien aluejohtajilta haastatella vapaaehtoisia varhaiskasvattajia.

Omat kokemuksemme lasten levottomuudesta ja pienryhmätoiminnan toimivuudesta varhaiskasvatuksessa asettivat myös oman haasteensa opinnäytetyömme eettisyydelle. Kokemuksemme saattavat olla opinnäytetyötä edesauttavia tekijöitä, mutta toisaalta myös mahdollisia ennakkoasenteita luovia tekijöitä. Sen vuoksi meidän oli tärkeää säilyttää objektiivinen eli henkilökohtaisesta näkemyksestä riippumaton suhtautuminen koko opinnäytetyömme eri vaiheissa.

3 OPINNÄYTETYÖSSÄMME KÄYTETTY METODOLOGIA

3.1 Teemahaastattelu

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen; käytimme kvalitatiivista eli laadullista tutkimustapaa. Kvalitatiivinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, jossa aineisto kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessamme luotimme omiin havaintoihimme ja keskusteluihimme haastateltavien kanssa, koska haastattelutilanteet olivat vaihtelevia tilanteita. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2004, 152- 155.) Laadullinen tutkimus soveltuu tutkimattomien ilmiöiden tutkimusotteeksi. Valitsemamme tutkimusotteen avulla saimme mahdollisuuden pureutua syvälle havaintoyksikön maailmaan. Tutkimusotteemme joustavuus mahdollisti syvällisen analyysin, joka eteni syklisesti aineiston varassa palautuen tarvittaessa tutkimussyklin aikaisempiin vaiheisiin. (Kananen 2008, 32).

Tiedonkeruumenetelmänä käytimme haastattelua. Haastattelu on mahdollista tehdä eri tavoin; yksilö- tai ryhmähaastattelu kasvoista kasvoihin, postitettu tai paikan päällä kerätty lomakehaastattelu, tai puhelimitse tehty haastattelu. Tutkimuksessamme käytimme tutkimushaastatteluna yksilöhaastattelua. Tutkimushaastattelumme tavoitteena oli systemaattinen tiedonhankinta. Haastattelumme oli vuorovaikutustilanne, joka oli ennalta suunniteltu; olimme ennalta tutustuneet tutkimuksen kohteeseen sekä käytännössä että teoriassa. Olennaista haastattelussamme oli, että haastateltavat voivat luottaa antamansa tietojen luottamuksellisesta käsittelystä. (Metsämuuronen 2008, 38-39.) Haastattelumme etuna oli sen joustavuus. Joustavuus näkyi esimerkiksi siinä, että pystyimme tarvittaessa toistamaan kysymyksen, käymään keskustelua tiedonantajien eli haastateltavien kanssa ja päättämään kysymysjärjestyksestä tarpeen mukaan. Saadaksemme haastattelun avulla mahdollisimman paljon tietoa opinnäytetyömme tutkimusongelmaan, oli perusteltua antaa haastattelukysymykset ja aiheet haastateltaville jo hyvissä ajoin etukäteen tutustuttavaksi. Lisäksi oli eettisesti perusteltua kertoa haastateltaville, mitä aihetta haastattelu koski. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.)

Valitsemamme teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu, on avoimuudessaan lähellä syvähaastattelua. Etenimme tiettyjen keskeisten etukäteen sovittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Teemahaastattelun avulla tutkittavien näkökulmat pääsivät esille. Opinnäytetyömme haastateltavat varhaiskasvattajat olivat työssään sekä kohdanneet levottomia lapsia että työskennelleet lapsiryhmässä, jossa pienryhmäpedagogiikka on toiminnan runkona. Teemahaastattelun onnistumisen kannalta oli ratkaisevaa, että meillä haastattelijoina oli riittävä ymmärrys opinnäytetyömme keskeisistä elementeistä, siihen vaikuttavista tekijöistä ja ilmiöistä kokonaisuudessaan. Teemojen avulla ilmiö purettiin eri osaluokkiin, joiden sisältöä ja merkitystä pyrimme ymmärtämään esitettyjen kysymysten avulla. Teemahaastattelua rakentaessamme pohdimme tarkoin, millä tavoin teemat ohjaavat haastattelua. Olennaista oli myös se, että puhuimme haastateltavien kanssa samaa kieltä ja käytetty käsitteistö merkitsi jokseenkin samaa molemmille osapuolille (Puusa & Juuti 2011, 81-82).

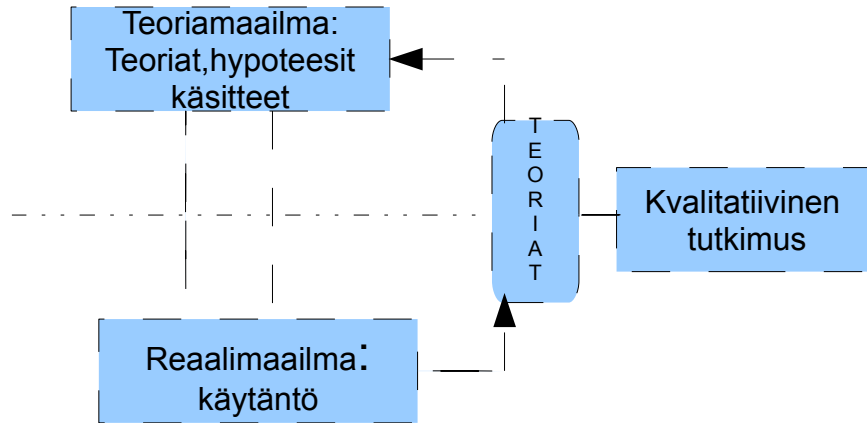
Opinnäytetyömme toteuttamisympäristönä oli kaksi päiväkotia eri kaupungeista; Oulussa sijaitseva päiväkoti, jossa lapsiryhmiä on viisi ja Torniossa päiväkoti, jossa ryhmiä on kolme. Oululaisessa päiväkodissa varhaiskasvatuksen työntekijät ovat saaneet koulutusta pienryhmäpedagogiasta keväällä 2012, ja pienryhmätoimintaa siellä on toteutettu viidestä kuuteen vuoteen. Tornion varhaiskasvatuksen työntekijät ovat saaneet myös koulutusta pienryhmäpedagogiasta vuosina 2010- 2013, ja se on ollut torniolaisissa päiväkodeissa toiminnan suunnittelun runkona neljästä kuuteen vuotta.

Valitsimme haastattelun kohdejoukon tarkoituksenmukaisesti; pitkänlinjan varhaiskasvatuksen ammattilaisia, jotka olivat työssään päiväkodissa kohdanneet eri-ikäisiä levottomia lapsia sekä käyttäneet pienryhmätoimintaa. Haastateltavamme olivat eri-ikäisiä, eri koulutustaustan ja eripituisen työkokemuksen omaavia varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Haastattelimme kahdeksaa varhaiskasvatuksen työntekijää; neljä Oulusta ja neljä Torniossa. Haastateltavien joukossa oli sekä lastenhoitajia että lastentarhanopettajia. Halusimme tuoda heidän kaikkien näkökulmia esille opinnäytetyömme analyysissä ja tuloksissa. Näkökulmat olivat toisinaan samanlaisia, mutta myös eriäviä.

3.2 Analyysimme sisällönanalyysin kautta

Opinnäytetyömme aineisto kuvaa tutkittavaa asiaa ja analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta asiasta. Laadullisen aineistomme analysoinnin tavoitteena on informaatioarvon lisääminen. Toisin sanoen hajanaisesta aineistostamme pyrimme luomaan selkeää, mielekästä ja yhtenäistä informaatiota. Analyysin avulla loimme selkeyttä aineistoon, jolloin pystyimme tekemään selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta asiasta. Laadullisessa aineistossamme teimme analyysia jokaisessa opinnäytetyöprosessin vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Aineistomme analysoinnin onnistumiseksi työstimme aineiston sellaiseen muotoon, että analysoiminen oli mahdollista. Litteroimme eli kirjoitimme puhtaaksi haastattelut. Valitsimme litteroinnin muodoksi niin sanotun valikoidun litteroinnin, jossa litteroimme opinnäytetyömme raportoinnin kannalta oleellisia asioita. (Metsämuuronen 2008, 48.)

Sisällönanalyysillä pyrimme saamaan tutkittavasta aiheestamme kuvan tiivistetyssä ja yleisessä muodossa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103). Aineistolähtöinen sisällönanalyysi edellytti käsitteiden yhdistämistä, jolloin saimme vastaukset opinnäytetyömme kysymyksiin. Sisällönanalyysimme perustui päättelyyn ja tulkintaan, jossa etenimme empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta asiasta. Aineiston analyysivaiheessa vertasimme teoriaa ja johtopäätöksiä koko ajan alkuperäisaineistoon uutta teoriaa muodostettaessa. Olemme laatineet kuvan 3 havainnollistamaan prosessiamme. Johtopäätösten muodostamisessa pyrimme ymmärtämään asioiden merkityksen haastateltaville. Toisin sanoen pyrimme ymmärtämään haastateltavia heidän omasta näkökulmastaan analyysimme kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112- 113.) Analysoimme aineistoa opinnäytetyömme avainsanojen kautta, ja näin pääsimme ratkaisemaan tutkimuskysymyksemme.

Kuva 3. Reaalimaailman ja teorian suhde kvalitatiivisessa tutkimuksessa; teoria auttaa ymmärtämään reaalimaailmaa. (Kananen 2010, 20).

4 MUUTTUVA VARHAISKASVATUS

Kuntatasolla varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja ohjaamisesta vastaa valtio, joka määrittelee ja luo raamit varhaiskasvatukselle lakien ja asetusten avulla. Varhaiskasvatuksen yksiköissä on huomioitava sekä valtakunnalliset että kunnalliset linjaukset ja toiminnan toteuttamisen periaatteet, jotka ohjaavat myös yksittäisen tiimin ja varhaiskasvattajan työskentelyä. Varhaiskasvatus pyrkii omalta osaltaan luomaan edellytyksiä hyvän yhteiskunnan ja yhteisen maailman muodostumiselle. Kasvatuspäämääränä on itsenäisyyden asteittainen lisääminen niin, että lapsi pystyy huolehtimaan itsestään ja lähimmäisistään edellytystensä mukaisesti sekä tekemään elämäänsä koskevia päätöksiä ja valintoja. Lapsi saa mahdollisuuden oppia omatoimisuutta tarpeellisen huolenpidon ja turvallisuuden ollessa lähellä. (Stakes 2005, 13.)

Varhaiskasvatuspalvelujen lakeja ja asetuksia on muokattu vuosien varrella erilaisten yhteiskunnallisten muutosten ja tilanteiden mukaan. Käytännön työssä se on näkynyt erilaisissa käytänteissä ja toiminnan lähtökohdissa. Varhaiskasvatuksessa pitkään olleiden käytänteiden ja traditioiden murtaminen tapahtui 1980- luvun loppupuolella, kun päivähoiton sisältöä ja laatua alettiin tarkastella kriittisemmin; lapsilähtöisyys käsite nousi esiin. Lasten havainnointi, osallisuus ja yksilöllisten tarpeiden huomiointi eivät aiemmin näkyneet riittävästi toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Toimintatuokiopainotteinen työtapaa alkoi saada osakseen kritiikkiä aikuisjohtoisuudestaan. Päivähoitossa kasvatusajattelun muutos aiheutti hämmennystä. Käsitteet pedagogiikasta pirstoutuivat ja päiväkodeissa saatettiin toimia ilman perustelua pedagogista linjaa, joka saattoi näkyä jopa niin sanottuna oleilupainotteisena varhaiskasvatuksena. (Mikkola & Nivalainen 2009, 12- 13.)

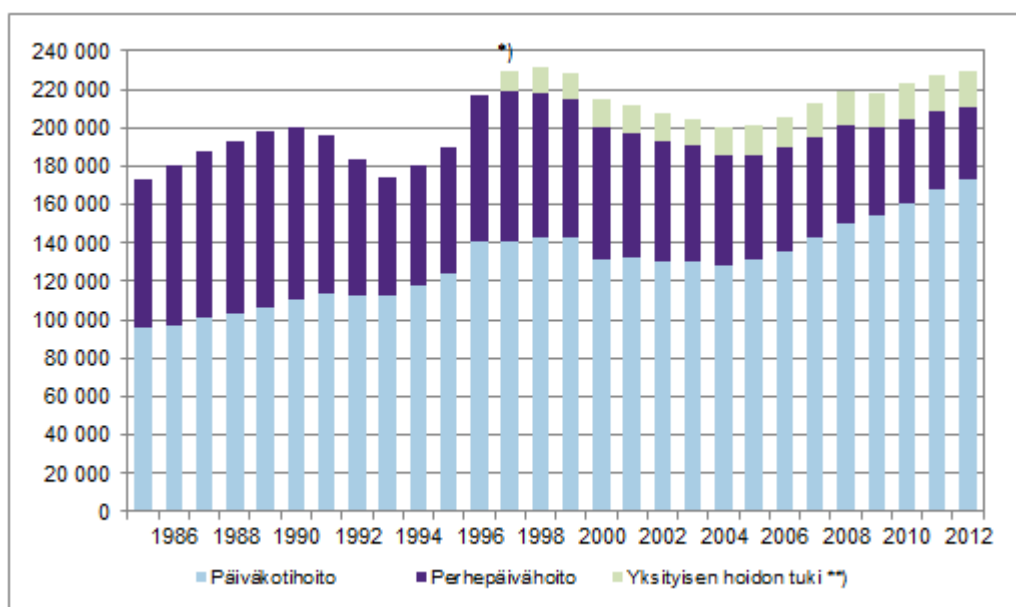
Levottomien lasten määrä varhaiskasvatuksessa on kasvanut 1990-luvun alusta. Päivähoitossa levottomuus on ilmennyt keskittymiskyvyn ja tarkkaavaisuuden häiriönä, heikkona kykynä pysyä paikoillaan, odottaa omaa vuoroaan ja noudattaa suoria ohjeita. Hälisevät ja yhteisiä ohjeita heikosti noudattavat lapsiryhmät ovat uuvuttaneet yhä useamman varhaiskasvatuksen ammattilaisen. Samalla kun 1990- luvun lamavuosien aikana lapsiryhmien kokoja suurennettiin, sijaisten palkkaamiset lähes lopetettiin.

Lisäksi useimmissa ryhmissä on niin paljon levottomia lapsia, että kasvattajat joutuvat toimimaan kykyjensä ääri rajoilla hallitakseen ryhmää edes välttävästi. Lapsiryhmäkokojen kasvaessa, on päiväkotiryhmiin jouduttu lisäämään myös henkilöstöä päivähoitolainmukaisuuden toteutumiseksi. Onko aikuisten lisääminen suureen lapsiryhmään kuitenkin varsinainen ratkaisu suuriin ryhmäkokoisiin? Päivän aikana lapsi joutuu kohtaamaan yhä useamman lapsen tai aikuisen, eli vuorovaikutustilanteita syntyy päivittäin paljon, joka osaltaan aiheuttaa lapsissa väsymystä ja levottomuutta. Lapsi tarvitsee oppiakseen ja henkilöstö jaksakseen työskentelyrauhan. (Tahkokallio 2003,99-102.) Aikuisten määrän kasvattamisella on osoitettu olevan suora suhde lasten levottomuuteen ja aggressiivisuuden lisääntymiseen (Salminen & Tynninen 2011,15).

Varhaiskasvatuspalvelut elää ja muuttuu yhteiskunnan mukana. Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset heijastuvat, joko suoraan tai viiveellä, myös varhaiskasvatukseen. Erilaiset lait ja säädökset ohjaavat varhaiskasvatusta, ja sen lisäksi asiakkaiden eli perheiden hyvinvointi näkyy varhaiskasvatuksessa lasten kautta. Kuinka varhaiskasvatuspalveluiden asiakkaina olevien lasten määrä on Suomessa muuttunut viimeisen reilun kahden kymmenen vuoden aikana ?

Tilasto (kuva 4) varhaiskasvatuksen päiväkotihoidossa olleiden lasten määrä vuosina 1985-2012 kuvaa hyvin varhaiskasvatuksen kannalta niin sanottuja käänteen tekeviä vuosia:

*) Vuodesta 1996 alkaen subjektiivinen päivähoito-oikeus kaikkia alle kouluikäisiä

koskevaksi. (THL 2014.)

Kuva 4. Päivähoidossa olevien lasten määrä vuosina 1985-2012.

Oheisesta kaaviosta (kuva 4) näkyy hyvin päiväkotihoidossa olevien lasten määrän kasvu vuonna 1996, jolloin muun muassa päivähoitolaissa ollutta subjektiivista eli henkilökohtaista päivähoito-oikeutta uudistettiin koskevaksi kaikkia alle kouluikäisiä lapsia. Laissa lasten päivähoitosta (2§) todetaan, että päivähoitoa voivat saada kaikki lapset, jotka ovat alle oppivelvollisuusiän (Finlex 2014).

Varhaiskasvatuksen rakenteiden muutokset ovat osaltaan vaikuttaneet myös sen toimintatapoihin ja työmenetelmiin. Vuonna 2004 julkaistulla varhaiskasvatussuunnitelman perusteilla (toinen, uusittu painos 2005) pyrittiin ohjaamaan valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisältöä ja laatua. Kunnissa käynnistyi varhaiskasvatussuunnitelmatyö, jonka myötä päivähoiton toimintatavat ja arvot ovat perusteellisen tarkastelun ja määrittelyn alla. Toiminnan sisällössä ja suunnittelussa painotetaan lapsen hyvinvointia, leikkiä, kieltä ja vuorovaikutusta sekä kasvatuskumppanuutta eli vanhempien ja kasvattajien yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. (Mikkola ym. 2009, 13.) Nykyisen hallitusohjelman mukaisesti päivähoitojärjestelmää kehitetään edelleen syrjäytymistä ehkäisevänä ja perheille joustavampana palveluna. Oikeus päivähoitoon säilyy subjektiivisena, maksuttomana pienituloisille perheille, jolloin maksut eivät muodosta työllistymiskynnystä. Vaikka lapsi olisi välillä kotona hoidossa, oikeus samaan päivähoitopaikkaan säilyy. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Olemme varhaiskasvatustyössämme havainneet, kuinka yhteiskunnan muutokset heijastuvat lapsuuteen. Vaikka yhä suurempi osa vanhemmista on kiinnostuneita lastensa hyvinvoinnista, ovat perheiden väliset erot syventyneet. Merkittävällä osalla vanhemmista on riittävästi voimavaroja hoitaa kasvatusvastuunsa. Samaan aikaan kuitenkin osa lapsista kasvaa perheissä, joiden elämää ja vanhempien kasvatustehtävää rasittavat monet raskaat psyykkiset, taloudelliset ja elämänhallintaan liittyvät ongelmat. Pelkästään perheen hyvinvoinnin vaihtelut voivat aiheuttaa lapselle levottomuutta, joka näkyy päivähoiton arjessa. (Mikkola ym. 2009, 9.)

Kasvatustieteiden tohtori Erja Rusanen mainitsee Ylen uutisille antamassaan

haastattelussa erityisen huolensa alle kolmevuotiaiden päivähoidosta, koska hän kokee siellä tapahtuvan paljon sellaista, mikä ei ole hyväksi lapsen kehitykselle. Rusasen mukaan eräät tutkijat ovat osuneesti todenneet koko yhteiskunnan perustan rakentuvan sille, miten ihmisen kehitys onnistuu viiden ensimmäisen vuoden aikana. (Yle 2014.)

Tohtori Rusasen huoli alle kolmevuotiaiden hyvinvoinnista päivähoitossa on varhaiskasvatuksellisesti ajankohtainen ja aiheellinen. Isot lapsiryhmät eivät tue lapsen yksilöllistä kasvua, jonka niin sanottu kivijalka luodaan alle viisivuotiaana. Päivähoitossa lapset yleensä viettävät elämänsä tärkeät ensimmäiset viisi vuotta. Näin ollen varhaiskasvatus ja -kasvattajat ovat sekä yhteiskunnallisesti että yksittäisen lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi tärkeässä asemassa. Useat sosiaaliset kontaktit, melu ja päiväjärjestyksen hajanaisuus luovat rauhatonta toimintaympäristöä, joka osaltaan koetaan vaikuttavan lapsen levottomuuteen haitallisesti.

5 LASTEN LEVOTTOMUUS VARHAISKASVATUKSESSA

5.1 Levottomuuden käsite

Levottomuus on kuin tuulta, joka kieppuu holtittomasti ympäriinsä, hermostuttaa ja häiritsee. Energiaa, jota on vaikea kesyttää. (Juusola 2012, 13.) Levottomuus voidaan ymmärtää yliaktiivisuudeksi, joka ammattikielessä luokitellaan äärimmäiseksi ja joskus vaaralliseksi käyttäytymiseksi; lapsi saattaa juosta vilkkaasti liikennöidylle kadulle, katsomatta ympärilleen. Levoton lapsi voi olla niin aktiivinen ja äänekäs, että elämä heidän kanssaan voi olla vaikeaa. Lapsi saattaa olla hermostunut, määräilevä, ei tee kuten käsketään, ja hänellä saattaa olla vaikeuksia istua paikallaan. Levottomalla lapsella voi olotila vaihtua nopeasti niin sanotusti nollassa sataan. (Royal College of Psychiatrists 2014.)

Levottomiin aivoihin eivät päde samat toimintatavat ja säännönmukaisuudet kuin keskivertoaivoihin. Niihin ei tehoa aivan samanlainen kasvatus kuin yleensä lapsiin. Ne eivät kuitenkaan ole vialliset aivot, vaan erilaiset. Tuoreimpien tutkimusten mukaan levottomat aivot ovat luovemmat, rohkeammat ja intuitiivisemmat. Ne omaavat taidon ajatella ”*outside the box*”, ne voivat löytää tavanomaisesta poikkeavia ratkaisuja ja keskivertoa paremmin. (Juusola 2012, 200.) Lisäksi lapsi, jolla on levottomat aivot, saattaa aistia ja tulkita tunneilmapiiriä herkemmin kuin muut. Hän vaistoa arvostaako lähellä oleva aikuinen häntä aidosti, tykkääkö ja välittääkö vai vain esittää välittävänsä. Levoton lapsi aistii herkästi epäaidon ja aidon välittämisen eron, ja perustaa oman rauhoittumisensa sen varaan, millaisena hän kokee hoitajansa tai opettajansa. Esimerkiksi hyväksyvä äänensävy, kannustaminen, huumorintaju ja kosketus voivat luoda lapselle kokemuksen huomioiduksi ja hyväksytyksi tulemisesta. (Juusola 2012, 145.)

Kaikki levottomuus ei ole lapselle poikkeavaa, sillä liikehtiminen ja liikkuminen ovat lapselle luontaista. Lapsi voi olla levoton päivähoitonsa aikana esimerkiksi oltuaan liian pitkään paikallaan. Levottomuudessa voi olla myös kyse tarkkaavuuden ja ylivilkkauden häiriöistä tai lapsella voi olla haastava temperamentti. Lisäksi nykyaikana

perheiden elämä on usein kiireistä, jolloin aikuisten kiire ja stressi saattavat tarttua myös lapsiin ja stressi saattaa lapsilla purkautua levottomuutena. (Hämeenlinnan kaupunki 2012.) Kun levottomuus vaikuttaa lapsen arkeen varhaiskasvatuksessa, on kasvattajan hyvä tarttua huoleen ja pyrkiä selvittämään syyt lapsen levottomuuteen. Levottomuuden syitä tarkasteltaessa, on hyvä ottaa huomioon lapsen hyvinvointia laajalti. Varhaiskasvattajan on tärkeä selvittää onko perheen vanhemmilla riittävästi voimavaroja vanhemmuuteen; saako lapsi rakkautta ja huomiota riittävästi, onko kotona asetettu turvallisia rajoja. Lisäksi on hyvä huomioida lapsen synnynnäinen temperamentti, oppimisvalmiudet, kuuleeko lapsi hyvin ja millainen ruokavalio hänellä on. (Royal College of Psychiatrists 2014.)

5.2 Levottoman lapsen tukeminen päiväkotiryhmässä

Lapsen levottomuutta voidaan lieventää turvallisella, säännönmukaisella arjella. Lapsella on hyvä olla selkeä päivärytmi (nukkuminen, syöminen) ja johdonmukaiset säännöt, joista lapsen kaikki läheiset aikuiset pitävät kiinni. Sääntöjä on hyvä kerrata tilanteissa, jolloin lapsi ei koe itseänsä levottomaksi. Lapselle annettavat ohjeet on hyvä olla mahdollisimman lyhyitä ja ytimekkäitä, jotta hän ne ymmärtäisi. (Hämeenlinnan kaupunki 2012.) Levottoman lapsen ruokavalioon on hyvä kiinnittää huomiota. Proteiinipitoisella ravinnolla katsotaan olevan merkitystä levottomuuden hallintaan. Levottomilla lapsilla on voimakas halu syödä hiilihydraatti- ja sokeripitoisia ruokia, etenkin ollessaan alakuloinen tai stressaantunut. Pelkkä hiilihydraattinen ruokavalio ei ole kuitenkaan riittävä energian lähde kenellekään. (Juusola 2012,15.)

Levottomia lapsia voidaan ohjata erilaisiin toimintoihin, joissa hän voi purkaa energiaansa suotuisalla tavalla. Liikkuminen on meille kaikille tärkeää, ja erityisesti levottomalle lapselle liikunta ja erilaiset energian purkamismahdollisuudet ovat hyviä; esimerkiksi naulojen hakkaaminen vasaralla puun kanton. Tietokone- ja konsolipelit eivät ole hyvä keino energian purkamiseen, joten niiden parissa vietettyä aikaa on hyvä rajoittaa. (Hämeenlinnan kaupunki 2012.) Tehokasta aivojumppaa on motorinen kehon liikeratojen harjoittaminen, kuten myös instrumenttien soittaminen, leipominen ja piirtäminen. Telinevoimistelu, tanssiminen, joukkuepelit, luonnossa liikkuminen ja

soittaminen ovat erinomaisia toimintamuotoja, jos lapsen aivot ovat syntyjään levottomat. (Juusola 2012, 16- 18.)

Tahkokallio ei koe teoksessaan ”*Mitä tehdä levottomille lapsille*” (2003) ryhmäkokojen pienentämisen olevan helpotus varsinaiseen ongelmaan, vaan ainoastaan ensiapu syntyneeseen tilanteeseen. Kun itse levottomuusongelman syihin ja lähteisiin ei samanaikaisesti puututa, joudutaan ryhmäkokoja pienentämään, kunnes ryhmät käsittävät 5- 7 lasta. Kyseiseen ylellisyyteen ei todennäköisesti ole varaa lähimpien vuosikymmenien aikana missään yhteiskunnassa, ja tuskin tarvettakaan. Kunhan lasten sisäinen impulssikontrolli on kunnossa ja aikuiset hallitsevat ryhmän ohjaamiseen tarvittavat taidot. (Tahkokallio 2003, 102.)

5.3 Varhaiskasvatusympäristön merkitys levottomaan lapseen

Varhaiskasvatusympäristö koostuu psyykkisten, fyysisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta. Tähän ympäristöön kuuluvat rakennetut tilat, lähiympäristö sekä toiminnallisesti eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt sekä erilaiset materiaalit ja välineet. Lisäksi ympäristö tuo lasten ja kasvattajien yhteiseen toimintaan erilaisia tiedollisia, taidollisia ja kokemuksellisia aineksia. Varhaiskasvatusympäristön ilmapiirin tulee olla myönteinen ja turvallinen. Tilojen suunnittelulla voidaan edesauttaa erilaisten ja erikokoisten vertaisryhmien toimintaa sekä vaikuttaa lasten ja kasvattajien väliseen vuorovaikutukseen; hyvin suunnitellut tilat houkuttelevat toimimaan pienryhmissä, joissa kaikilla on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja vuorovaikutukseen. Varhaiskasvatuksen perusteissa todetaan, että päiväkodin tilojen suunnittelulla edesautetaan pienryhmätoiminnan mahdollistamista. Hyvin suunnitellulla tilan käytöllä on myös vaikutusta lasten ja kasvattajien väliseen vuorovaikutukseen (Stakes 2005, 17- 18.)

Varhaiskasvattajien tehtävä on suunnitella toimintaa ja rakentaa ympäristö, jossa sekä lapsille ominaiset tavat toimia että toiminnalliset tavoitteet näkyvät. Lapselle ominaiset tavat otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksen muodoissa, ja lisäksi ne ohjaavat kasvattajayhteisön tapaa toimia lasten kanssa. (Stakes 2005, 17-20.)

Pienryhmäsuunnittelussa on helppo eriyttää toimintaa. Suunnitelmat perustuvat yhteiseen tekemiseen, ohjattuihin tuokioihin ja erilaisiin tapahtumiin. Lasten päivä on täynnä oppimista, ohjattu toiminta on vain murto-osa lapsen päivästä. Varhaiskasvatuksessa on erilaisia tapoja suunnitella ja suhtautua toiminnan suunnitteluun. Lapsiryhmän arki on täynnä monenlaisia toimintoja, joista osaa ei voi ennakkoon suunnitella. Suunnitelmallisuudella pyritään hallitsemaan lapsiryhmää, luomaan struktuuria eli päiväjärjestystä ja huomioimaan erilaiset sisällölliset orientaatiot pedagogisesti. Viime vuosina paljon esillä ollut lapsilähtöisyys on kokemuksemme mukaan haaste toiminnan suunnittelulle. Lapsilähtöisyys vaatii kasvattajalta joustavuutta, kykyä muuttaa suunnitelmia ja heittäytymistä tilanteeseen. Toisin sanoen läsnäoloa ja sensitiivisyyttä. Kuinka valmiita varhaiskasvattajat käytännössä ovat suunnittelemaan tai muuttamaan toimintaa lapsilähtöisempään suuntaan? (Mikkola ym. 2011, 28-29.)

Varhaiskasvatusta ohjaa sekä valtakunnallinen, kunnallinen että yksikkökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Jokaisen yksikön lapsiryhmä voi myös tehdä oman varhaiskasvatussuunnitelman toimintakaudelle. Lasten yksilöllisen opetussuunnitelman mukaan tuetaan lasten oppimisprosesseja ja hänen tarpeitaan. Lasten mahdollisuus osallistua ryhmän oman varhaiskasvatussuunnitelman valmistusprosessiin on kokemuksemme mukaan vielä niin sanotusti lasten kengissä. Lasten osallisuus mahdollistaisi lapsinäkökulma läpinäkyvyyden ja lapsilähtöisyys tulisi toiminnalliseksi. Kyseisellä lasten osallistamisella lasten erilaiset tarpeet tulisivat hyvin esille ja huomioiduksi, jos varhaiskasvattajilla on tarvittavat vuorovaikutustaidot ja menetöt lasten osallistamiseen. Aikuisten osaaminen ja ohjaus on tärkeässä asemassa lapsinäkökulman esille tulemisessa ja toteutumisessa. Vaihtoehtoisesti toiminnallisten sisältöalueiden sijasta voitaisiin suunnitella esimerkiksi vuorovaikutusta, joka osaltaan auttaa levotonta lasta tilanteen hallitsemiseksi. Elämässä tehdään paljon valintoja, ja varhaiskasvattajat voivat toiminnallisilla valinnoillaan vaikuttaa lasten osallisuuteen toiminnan joustavaan ja lapsilähtöiseen suunnitteluun. (Mikkola ym. 2011, 29.)

5.4 Varhaiskasvattajien asenne levottomuuteen

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, jonka terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan. Lapsi saa kokea olevansa arvostettu, hänet hyväksytään omana itsenään, tulee kuulluksi ja nähdyksi, ja lapsi saa vahvistusta terveelle itsetunnolleen. Kasvattajan työssä on hyvä tiedostaa oma kasvattajuus ja sen taustalla olevat arvot ja eettiset periaatteet. Omaa työtä pohtien ja arvioiden kasvattaja toimii tietoisesti eettisesti ja ammatillisesti kestävien toimintaperiaatteiden mukaisesti. Kasvattajalta edellytetään herkkyyttä, sitoutuneisuutta ja kykyä reagoida lapsen tarpeisiin ja tunteisiin. (Stakes 2005, 15-16.) Varhaiskasvattajat saattavat helposti pitää liian suurta sekä fyysistä että henkistä etäisyyttä impulsiivisiin, häliseviin ja levottomiin lapsiin, ja useimmiten työskentelevät mieluummin kauniisti käyttäytyvien lasten kanssa (Tahkokallio 2003, 199). Varhaiskasvatuksen tärkeänä voimavarana on ammattitaitoinen henkilöstö, jolloin laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta olennaista on sekä kasvatusyhteisön että jokaisen yksittäisen kasvattajan vahva ammatillinen tietoisuus ja osaaminen (Stakes 2005, 11).

Varhaiskasvattajat tulkitsevat levottomuuden eri tavoin; toiselle tietynlainen levottomuus on normaalia toimintaa, kun taas toiselle se on liian häiritsevää käytöstä. Yleensä levoton lapsi luokitellaan erityislapseksi ja hänelle etsitään jokin diagnoosi, jotta hänen levottomuutensa olisi helpompi hyväksyä. Aikuiset saattavat helposti pitää liian suurta sekä fyysistä että henkistä etäisyyttä impulsiivisiin, häliseviin ja levottomiin lapsiin ja työskentelevät mieluummin kauniisti käyttäytyvien lasten kanssa. Päinvastainen toimintamalli on kuitenkin lapsen kannalta parempi; hyvin keskittyvät lapset selviytyvät vähemmälläkin ohjauksella, mutta levottomat pääsevät eteenpäin aikuisen tullessa lapsen lähelle, kohtelee häntä lempeästi ja antaa tarvittaessa yksityiskohtaisia ohjeita hänelle. Päiväkodeissa saattaa liian usein nähdä niin sanottua lipputankopedagogiikkaa; aikuiset muistuttavat päiväkodin pihalla lipputankoja ja lapset hyöriivät keskenään maan tasossa. (Tahkokallio 2003, 199.)

Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sanat käsittävät vain noin 10 % kaikesta viestinnästä. Loput 90% viestinnästä tapahtuu ei- sanallisesti, joka on suurelta osin kehonkieltä; eleitä, ilmeitä, tapa olla, äänen sävyjä ynnä muuta sellaista. Lisäksi siihen

vaikuttavat viestinnän tauot, rytmit ja niin edelleen. Sanattomin viestein ilmaistaan erityisesti tunnetiloja ja tuntemuksia. (Tahkokallio 1992, 56- 57.) Työssämme vastaan tulleissa vuorovaikutustilanteissa, olemme usein havainneet varhaiskasvattajien asenteen olevan negatiivinen, kiireinen tai välttelevä levotonta lasta kohtaan. Lapsen kasvaessa ja siirtyessä mahdollisesti saman päiväkodin sisällä isompien lasten ryhmään, tuttujen varhaiskasvattajien asenteet säilyvät ja mahdollisesti siirtyvät myös ryhmän uusille kasvattajille. Näin ollen lapsi saa koko päiväkotiajalleen niin sanotun leiman, joka saattaa siirtyä hänen mukanaan aikanaan sitten myös lähikouluun. Voiko ammatillisen suhtautumisen levottomuuteen kokea myös positiivisesti, kohdentaa sen myönteiseksi koettuihin asioihin? Esimerkiksi lasten ollessa levottomia, suunnitelmaa muutetaan ja lähdetään esimerkiksi nauttimaan aurinkoisesta kevätsäästä ulos, vaikka suunnitelmissa olikin askarrella lasten kanssa sisällä. Levoton käytös voitaisiin näin ollen kokea positiivisesti, muuttamalla päivän suunnitelmaa lasten näkökulmasta toimivampaan suuntaan. Kyseisen näkökulman omaksuminen vaatii herättelyä huomaamaan asenteiden merkitystä omassa työssään, johon muun muassa kouluttamisella voidaan pyrkiä.

Aikuisten asenne vaikuttaa hyvin paljon lapsiryhmässä työskentelyyn, sillä lapset kaipaavat huomioita. Myös aikuisen arvostus lasta kohtaan on tärkeää; miten aikuinen arvostaa lasta itseään ja jotakin lapsessa. (Vehkalahti 2007, 35.) Varhaiskasvatuksen perusteissa todetaan, kuinka lapsen itsetunto vahvistuu hänen tuntiessaan itsensä hyväksytyksi, kuulluksi ja arvostetuksi omana itsenään. Hän tuntee olonsa turvalliseksi ja tasa-arvoiseksi riippumatta kasvuolosuhteistaan. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 15.)

Jokainen lapsi herättää tunteita kasvattajissa; mielihyvää ja turvallisuutta, pelkoa ja turhautumista. Kalliala toteaa kirjassaan ”Kato mua”, että aikuisen tapa toimia ryhmässä vaikuttaa lasten hyvinvointiin ja lasten tapaan toimia ryhmän jäsenenä. Lasten arvostaminen omina yksilöinä, myönteisen tuen antaminen, herkkyys lapsen reaktioille ja lämmin vuorovaikutus ovat laadukkaan varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tavoitteita. Sensitiivinen aikuinen osaa tunnistaa lasten tilat herkästi sekä kohtelee lapsia tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. Sensitiivinen aikuinen tietää myös milloin rikastuttaa leikkejä ja milloin on aika vetäytyä. (Kalliala 2008, 67-69.)

Positiiviset ajatukset ovat myönteisessä tilanteessa itsestään selvyksiä. On helppo ajatella myönteisesti auringon paistaessa ja elämän ollessa järjestyksessä. Tilanne on hankalampi, kun menee huonosti tai asiat eivät suju suunnitelmien mukaan. Onko mahdollista kaikkien pulmien ja vaikeuksien keskeltä löytää näkökulmia, jotka kääntyvät positiiviseksi? (Tahkokallio 1992, 11.) Varhaiskasvatuksen arjessa levotonta lasta joudutaan usein kieltämään ja hänen toimintaansa rajoittamaan. Sen vuoksi onkin tärkeää myös muistaa kehua ja kannustaa levotonta lasta onnistumisista; ”*voi kuinka hyvä olet pelaamaan jalkapalloa*”, ”*kylläpä olet rauhallisesti jaksanut koota palapeliä*” . (Hämeenlinnan kaupunki 2012.)

Kuten aiemmin jo mainitsimme, levottomat aivot ovat tuoreimpien tutkimusten mukaan luovemmat, rohkeammat ja intuitiivisemmat. Ne omaavat taidon ajatella ”*outside the box*”, ne voivat löytää tavanomaisesta poikkeavia ratkaisuja ja keskivertoa paremmin. (Juusola 2012, 200.) Jokainen lapsi tarvitsee temperamentilleen sopivan onnistumisympäristön. Lasten aktiivitasoissa on eroja, aktiiviset lapset touhuilevat koko ajan jotain pientä, kiinnostuvat kaikesta uudesta ja mielenkiintoisesta. Aikuisten olisikin hyvä ohjata lapset käyttämään energiaansa johonkin mielekkääseen tapahtumaan, sillä ilman järkevää ohjausta energiat suunnataan vähemmän järkevään, kuten esimerkiksi kiusaamiseen. Kun lapset saavat mielekästä tekemistä, heidän itsetuntonsa vahvistuu ja he kokevat onnistuvansa erilaisissa asioissa. (Viljamaa 2008, 19-22.)

6 PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA VARHAISKASVATUKSESSA

6.1 Pienryhmäpedagogiikka varhaiskasvatustoiminnan runkona

Varhaiskasvatuksessa pienryhmätoiminnan perustana on vuorovaikutuksen suunnittelu ja sen mahdollistaminen. Vuorovaikutuksen myötä lapsilla on mahdollisuus saada psyykkeelle aikuisen kannattelevaa vuorovaikutusta, silloin kun lapsi sitä tarvitsee. Kokemukset pienryhmätoiminnasta varhaiskasvatuksessa, sekä aikuisilla että lapsilla, vahvistavat käsitystä pienryhmän tarpeellisuudesta ja toimivuudesta päiväkodin arjessa; kokemukset ovat olleet myönteisiä ja rohkaisevia. Mitä pienempi ryhmä, sen turvallisempaa lasten on hallita omaa toimintaansa, tulla nähdyksi ja olla oma itsensä. Pienryhmissä aikuisten on helpompaa havainnoida ja suunnata lasten toimintaa, keskittyä paremmin yhteen lapseen kerrallaan. Samalla saada kokemuksen siitä, että on antanut aikaa ryhmän lapsille. Rauhallinen arki toteutuu, kun kasvattajat saavat rauhassa keskittyä yksittäiseen lapseen. (Mikkola & Nivalainen 2011, 31-34).

Varhaiskasvatuksen pienryhmätoiminnan tavoitteena on perusturvallisuuden, tunne-elämän ja vuorovaikutustaitojen tukeminen sekä rauhallisen ja positiivisen ilmapiirin luominen kaikkeen lasten toimintaan. Pienryhmätoiminnassa kasvattaja voi keskittyä lapsiin yksilöinä, ja hän voi suunnitella toiminnan paremmin. Lisäksi pienryhmätoiminta takaa lapsille leikkirauhan. Kyseinen toiminta on osa tiimityöskentelyä, jossa ryhmän yhteissuunnittelussa otetaan huomioon lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Pienryhmätoimintaa käytetään yleensä arkipäivän eri tilanteissa leikeistä taiteelliseen kokemiseen ja erityisesti pienryhmätoiminnasta hyödytään päivittäisissä arki- ja siirtymätilanteissa, esimerkiksi ulkoilu - ja ruokailutilanteissa. (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013, 19.)

Kokemukset sekä aikuisilla että lapsilla vahvistavat käsitystä pienryhmän tarpeellisuudesta ja toimivuudesta päiväkodin arjessa. Mitä pienempi ryhmä, sen turvallisempaa lasten on hallita omaa toimintaansa, tulla nähdyksi ja olla oma itsensä. Pienryhmissä aikuisten on helpompaa havainnoida ja suunnata lasten toimintaa, keskittyä paremmin yhteen lapseen kerrallaan. Samalla saada kokemuksen siitä, että on

antanut aikaa ryhmän lapsille. (Mikkola ym. 2011, 31-32.)

1990-luvun laman jälkeen lapset ovat päivähoitossa saaneet tottua suurempiin ryhmäkokoihin, vaihtuviin aikuisiin ja kiireisempään arkeen (Mikkola ym. 2011, 9).

Lasten jakaminen pienempiin ryhmiin on ollut käytössä joiltain osin jo pitkään päiväkodeissa, vaikka varsinaisesta pienryhmäpedagogiasta ei vielä puhuttu. Elina Savolainen on tutkinut pienryhmätoimintaa pro gradu -tutkimuksessaan ja toteaa seuraavaa:

”Pienryhmätoimintaa pidetään uutena mallina toteuttaa ryhmätoimintaa, mutta jo ainakin 1980-luvulta lähtien päiväkodeissa on ollut havaittavissa lasten jakamista pienempiin ryhmiin eri toimintojen aikana. Tällöin ei ole kuitenkaan puhuttu varsinaisesta pienryhmätoiminnasta, vaan vasta 2000-luvulla pienryhmätoimintakäsitteen käyttäminen on alkanut vakiintua” (Savolainen 2013, 16).

Omahoitajuus tukee omalta osalta pienryhmätoimintaa. Omahoitajuuden tarkoituksena on vähentää työn kuormittavuutta sekä äänen määrää isoissa lapsiryhmissä (Salminen & Tynnen 2011, 15). Omahoitajuus on myös tiimityötä, jota pitää myös sitoutua noudattamaan. Sensitiivinen työskentely mahdollistuu, kun lapset ovat jaettu pienemmiksi omahoitajuryhmiksi (Salminen ym. 2011, 51). Päivähoitossa jokaisella lapsella ja pienryhmällä on oma omahoitaja, vastuuaikuinen. Omahoitaja tuo lapsille turvan ja rutiinit päivähoitopäivään (Salminen ym. 2011, 15). Hän vastaa oman ryhmänsä arjen sujumisesta. Omahoitaja auttaa lapsia liittymään ensin omaan pienryhmäänsä, sen jälkeen suurempaan ryhmään. Pienryhmässä omahoitaja ohjaa oman ryhmänsä oppimisprosessia varmistaen jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja tuen tarpeen (Mikkola ym. 2011, 34.)

Syksyllä toimintakauden alkaessa lapset jaetaan pienryhmiin. Tavoitteena on, että pienryhmät pysyvät samanlaisina koko toimintakauden; näin lapsilla on mahdollisuus ryhmäytyä kunnolla omaan pienryhmäänsä. Lapset oppivat tuntemaan ja luottamaan oman pienryhmänsä lapsiin. Kun ryhmäytyminen omassa pienryhmässä on saavutettu, lapset oppivat nopeasti liittymään myös isompaan ryhmään ilman suurempia ongelmia. Päiväkotipäivän aikana lapset ehtivät toimimaan ja leikkimään myös muiden lasten kanssa, jolloin kaverisuhteita syntyy ja vahvistuu yli pienryhmärajojen (Mikkola ym. 2011, 34.)

Usein varhaiskasvattajat asettavat lapsen yksilöllisen huomioimisen ja ryhmän ohjaamisen vastakkain aivan kuin ne olisivat ristiriidassa toistensa kanssa. Mutta yksilöllisyyden kehittymiseen vaikuttaa ennen kaikkea ryhmän tuki tai sen puute. Lasten kanssa työskentelevien tulisi yhtäältä tukea ja kuunnella yksittäistä lasta ja toisaalta ohjata ryhmää menettelemään samalla tavalla yksittäisten jäsentensä kanssa. (Tahkokallio 2003, 102- 103.) Tahkokallion edellä mainitsema ryhmän ohjaaminen samalla tavalla yksittäisten jäsentensä kanssa, tukee Kuopiossa kokeiltua pienryhmien jakamista oppimistyylien mukaan.

6.2 Luotsin- malli

Kuopiossa Pirtin koululla on kokeiltu pienryhmätoimintaa hyvin tuloksin. Opettajat jakoivat oppilaat neljään ryhmään oppimistyylien mukaan. Ryhmäjako koettiin positiiviseksi ja suurin osa vanhemmista olisivat jakaneet lapsensa samoin kuin opettajat jakoivat. Oppimistyylien värit olivat keltainen, punainen, sininen ja vihreä.

Kokeilussa todettiin lasten jakamisen eri oppimistyylien mukaan auttavan lasten oppimisen tukemista ja pienryhmässä lasten omat vahvuudet tulevat esille paremmin kuin isossa ryhmässä. Pienryhmätoiminta opettaa suvaitsevuuksi, jolloin muiden lasten huomioon ottaminen, pitkäjänteinen työskentely ja oppiminen paranevat. Pienryhmäjako tuli esille opettajien oman jaksamisen ja oman riittämättömyyden tunteen vuoksi, he kokivat riitojen selvittämisen liian suureksi osaksi opetuspäivää. Pirtin koulussa kokeilu lähti yhdistämällä pienryhmäluokka ja tavallinen luokka keskenään. Aikuisia luokassa on kolme; kaksi opettajaa ja yksi avustaja. Opettajien mielestä pienryhmäkokeilulla on saatu hyviä tuloksia ja sekä työtaakan että suunnittelun voi jakaa toisten ryhmän aikuisten kanssa. Hankalat tilanteet oppilaiden kanssa hoidetaan heti keskustelemalla, kokemuksiä voi jakaa ja tiimityö auttaa jaksamaan.

Ryhmäjaottelu väreistä vihreät ovat lähinnä levottomuuteen viittaava, joten tarkastelemme opinnäytetyössämme sen ryhmän piirteitä. Vihreät ovat toiminnallisia, käytännöllisiä ja tekijöitä. Heillä on korkea sensitiivisyystaso, jolloin he häiriintyvät helposti metelistä ja ylimääräistä hälinästä; kokevat ulkoiset ärsykkeet voimakkaana. Vihreät oppilaat ovat

toiminnallisia tutkijoita, jotka tarvitsevat liikettä tunnilla. Oppitunnit ovat tauotettuja, jolloin he voivat käydä välillä esimerkiksi juomassa vettä, ennen kuin he palaavat takaisin opiskelemaan. Näillä pienillä muutoksilla oppituntien aikana oppilaat oppivat paremmin ja heidän oppimismotivaatio pysyi riittävän korkeana. Erilaisuus on rikkautta ja jokainen lapsi on erilainen. Kuten Jarno Bruun totesi Luotsi- videossa; kaikki voivat oppia kun vahvuudet ja heikkoudet otetaan huomioon. (Luotsin ohjaamaa 2007.)

7 OPINNÄYTETYÖMME TULOKSIA JA ANALYSOINTI

7.1 Lasten levottomuuden kokeminen varhaiskasvatuksessa

Levottomuus voidaan jopa ymmärtää yliaktiivisuudeksi, joka ammattikielessä luokitellaan äärimmäiseksi ja joskus vaaralliseksi käyttäytymiseksi. Levoton lapsi saattaa olla aktiivinen ja äänekäs. Käytökseltään lapsi voi olla hermostunut ja määräälevä, ei kuuntele ohjeita, ja hänellä saattaa olla vaikeuksia istua paikallaan. Levottoman lapsenolotila saattaa vaihtua nopeasti niin sanotusti nollassa sataan. (Royal College of Psychiatrists 2014.)

Haastateltavamme H7 kuvaili levotonta lasta seuraavasti:

”Kuvailen ryhmässäni olevan pojan levottomuutta. Hänellä on vaikeuksia oman toiminnan ohjauksessa. Esimerkiksi hän ei pysty hillitsemään itseään, vaan tönäisee tai lyö kaveria herkästi pienestäkin vastoinkäymisestä. Hänellä on lisäksi vaikeuksia keskittyä tekemisiinsä, jos ympärillä on hälinää tai tekeminen vaatii ponnisteluja. Välillä hän on pelimaailmoissa pyörien ja hyörien. Oman vuoron odottaminen on hänelle vaikeaa.” (H7)

H1 koki, että levottomuutta on kahdenlaista, joista toinen tulee näkyväksi ulkoisen levottomuuden vuoksi enemmän varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä:

”Mie näkisin että levottomuutta on kahdenlaista; on niitä jotka on yliaktiivisia, jotka on liikkuvia, jotka on helppo huomata joukosta. Ne tulee huomatuksi. Mutta sitten levottomuutta on se tietynlainen passiivisuus, joka ei välttämättä näy päällepäin, mutta näkyy siellä lapsen pään sisällä, ja joka on paljon vaikeampi nähdä ja siihen on paljon vaikeampi tarttua. Minusta nämä aktiiviset, äänekkäät ja liikkuvat on paljon helpompia kuin nämä passiiviset, jotka on siinä hiljaa. Koska siinä pittää murtaa aikanen muuri ennen ko sie pääset sinne jotaki auttamaan. Ne on paljon niinkö työssä haastavampia. Ne ei huuu sitä apua, niitten aikuisten pittää nähdä itte, aikuisen pittää kiinnittää siihe huomio. Koska

nehän on niitä kilttejä, helppoja lapsia isossa ryhmässä.” (H1)

Varhaiskasvattajat määrittelevät levottomuuden eri tavoin; toiselle kasvattajalle tietynlainen levottomuus on normaalia toimintaa, kun taas toiselle se on liian häiritsevää käytöstä. Levottomuus hyväksytään helpommin kun lapsi luokitellaan erityislapseksi ja hänelle etsitään sopiva diagnoosi. (Tahkokallio 2003, 199.) Haastateltavien mielestä lapsen levottomuus on normaalia tietyissä rajoissa, siihen ei välttämättä löydy diagnoosia. Lapsi usein käytöksellään tahattomasti viestittää pahaan oloaan. Toisin sanoen lapsi saattaa reagoida käytöksellään pahaan oloon, turvattomuuden tunteisiin ja muihin lapsen elämässä vastaan tuleviin vaikeisiin asioihin:

”Normaalia levottomuuttahan on aina, sehän kuuluu niinkö varsinkin pojille, eihän ne jaksa istua. Mutta onhan se että ne ei pysty keskittymään yhteisiin juttuihin, aamupiiri, laulutuokiot. Siirtymätilanteet hankalia, oman vuoron odottaminen. Yleinen levottomuus, hankala istua, kuunnella, sanallisten ohjeiden vastaanottaminen. Nykyään paljon niin sanottuja surffailijoita, häiritsee toisia, vaihtaa leikkiä tiheään.” (H4)

”Lapsihan ei tahallaan ole niinkö, käyttäydy huonosti, tai sillä lailla, että ole ilkeä. Lapsi reagoi kokonaisvaltaisesti, niin se levottomuus, onko se sitä että siellä on elämässä joitaki asioita jotka myllertää, niin mielessä ja aiheuttaa, että se tavallaan purkaa sillä levottomalla käytöksellä sitä, ikäviä kokemuksia, tunteuksia se lapsi. Vai onko se levottomuus, sehän voi olla sitäki, että on ärsyke herkkä. Lasta ärsyttää kaikki, siinä on niin paljon ihmisiä, niin ne kaikki äänet, toisten tekemiset, se reagoi hyvin voimakkaasti niihin, ko ei saa sitä rauhallista omaa reviiriä, seki voi aiheuttaa levottomuutta.” (H2)

Kaikki levottomuus ei ole lapselle poikkeavaa, sillä lapsille luontaisia tapoja ovat erilainen liikehtiminen ja liikkuminen. Lapsi saattaa olla levoton päivähoitonsa aikana esimerkiksi oltuaan liian pitkään paikallaan. (Hämeenlinnan kaupunki 2012.) Lapsiryhmän aikuiset ja heidän asenteet vaikuttavat hyvin paljon lapsiryhmässä työskentelyyn, sillä lapset kaipaavat huomioita. Myös lasten arvostus on tärkeää; miten aikuinen arvostaa lasta itseään ja jotakin lapsessa. (Vehkalahti 2007, 35.) Haastateltavien vastauksissa tuli hyvin esille kasvattajien ammatillisen asenteen tärkeys

levottomuuden kokemisessa ja suhtautumisessa siihen:

”Levottomuus mulle on aina ollut niin sanotusti normaalia. Arkea levottomuus ei ole häirinnyt. Nykyisin levottomuus nousee pinnalle enemmän, ohjaajat ovat kärsimättömiä. Ennen tiesin miten toimia levottomien lasten kanssa, nykyisin koen, että multa puuttuu tuki. Aikuisen asenne on tärkeää, ammatillisuutta on, että ei mene toisen aikuisen kanssa sammaan jammaan. Pitää muistaa että ei se lapsi sille mitään voi.” (H5)

Levotonta lasta joudutaan usein kieltämään ja hänen toimintaansa rajoittamaan. Sen vuoksi onkin tärkeää myös muistaa kehua ja kannustaa levotonta lasta onnistumisista; *”voi kuinka hyvä olet pelaamaan jalkapalloa”, ”kylläpä olet rauhallisesti jaksanut koota palapeliä”* . (Hämeenlinnan kaupunki 2012.) Positiivinen ja kannustava asenne levottomien lasten kohdalla oli H4:n mielestä olennainen asia ammatillisuuden merkityksessä:

”Ko muistaa ettiä lapsesta sitä hyvää, kannustaa sitä ja halia, ”mahtava jee, siekö osasit tuon nuin”. Lapsiki ryhdistäytyy, että ”wau miekö osasin tuon”. Minusta ne on aika pitkälle kantavia kehuja ja kannustaminen ylleensä. Olla läsnä; menen ja kysyn haluaks sylliin.” (H4)

1990-luvun alusta levottomien lasten määrä varhaiskasvatuksessa on kasvanut. Lasten levottomuus ilmenee keskittymiskyvyn ja tarkkaavaisuuden häiriöinä, heikkona kykynä pysyä paikoillaan, odottaa omaa vuoroaan ja noudattaa suoria ohjeita. Varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat uupuneet hälisevien ja yhteisiä ohjeita heikosti noudattavien lapsiryhmien kanssa . (Tahkokallio 2003, 99-100.)

”No, en tiä onko lapsissa vain muutos vai onko niinkö systeemissä muutos. Mutta se, että ryhmät on levottomampia, ryhmäkoot on suurempia, niin sanottu lapsiaines on niinku semmonen laidasta laitaan, eli yhä enemmän ryhmässä on niitä lapsia, jotka tarttee enemmän tukitoimia.” (H1)

”Mielestäni keskittymisvaikeudet ovat lisääntyneet lapsilla. Ehkä syynä on nykypäivän levottomampi elämä. Virikkeiden tulva on valtava, esimerkiksi joka

vuosi uudet suosikki lelut, internet, pelikoneet, videot, harrastukset.” (H7)

Varhaiskasvattajilta kysyttäessä levottomuuden syistä, nousi useasti esille perheen elämäntavat, niiden merkitys lapsen hyvinvointiin ja mahdolliseen levottomaan käytökseen. Virikkeiden määrä koetaan lapsen kehitykselle tärkeäksi, mutta ollaanko menty jo ääripäähän; liika virikemäärä tuottaa levottomuutta?

7. 2 Syitä varhaiskasvatuksessa ilmenevään lasten levottomuuteen

Päivähoitolaissa ollutta subjektiivista eli henkilökohtaista päivähoito-oikeutta uudistettiin koskevaksi kaikkia alle kouluikäisiä lapsia vuonna 1996. Laissa lasten päivähoitosta (2§) todetaan, että päivähoitoa voivat saada kaikki alle kuusivuotiaat lapset (Finlex 2014). Haastatteluissa esille tulleen subjektiivisen päivähoito-oikeuden (1996) laajentamisen seurauksena oli lapsiryhmäkokojen kasvaminen, joka on omalta osaltaan aiheuttanut lasten levottomuutta ja haasteita varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun. Subjektiivisen päivähoito- oikeuden myötä muuttuivat sekä päivähoiton toimintakulttuuri että -ympäristö, ja myös varhaiskasvatuksen asiakkuus; päivähoito koetaan yhteiskunnan tarjoamaksi eduksi, jonka avulla lapsi saa virikkeitä kasvuun ja oppimiseen:

”Sen jälkeen kun otettiin, valitettavasti, tämä subjektiivinen päivähoito- oikeus käyttöön, lapset on niinkö päiväkottiin kuuluvia, ei kotia kuuluvia. Että lapset on niinkö väsyneitä. Ne on periaatteessa jo pitkän uran tehneet ennen ko ne lähtee kouluun”. (H1.)

”Sitten ku tuli subjektiivinen oikeus, vanhemmat on hyvin tietoisia omista oikeuksistaan, vahvasti esittävät mielipitteensä ja oikeutensa. 90-luvun alussa vanhemmat oli vielä sillon sillai paljon nöyremmällä mielellä, ja sillä tavalla kuuliaisena kuunteli mitä päiväkodin henkilökunnalla on sanottavaa. Siinä huomaa kans, lapset on nykyään vahvoja, ja tulevat esille näin, mutta niin vanhemmatki. Pitävät huolen oikeuksistaan.” (H2.)

Nykyaikana perheiden elämä on kiireistä, aikuisten kiire ja stressi voivat tarttua myös lapsiin ja stressi saattaa purkautua lapsilla levottomuutena. (Hämeenlinnan kaupunki 2012.) Haastateltavat (H1) ja (H4) kokivat, että perheen tehtävä on muuttunut yhteiskunnassamme, jossa korostetaan yhteisöllisyyden eli perheen hyvinvoinnin asemasta yksilöllisyyttä, suorittamista ja taloudellisia arvoja. Näiden tekijöiden koettiin osaltaan aiheuttavan lapsissa levottomuutta.

”Ei ehkä enää sitouduta lapsiin niinkö ennen on sitouduttu. Nyt pietään ommaa laatuaikaa tärkeänä, lapset on päivähoitossa, vanhemmat käy harrastuksissa, tullaan sieltä ja haetaan lapset kotia. Tai mennään kotia laittaa ruokaa, tullaan sen jälkeen hakkeen lapset syömään valmiiseen pöytään. Perheiden malli on jotenki minun mielestä muuttunu. Perheiden tehtävä on muuttunu. Nythän alkaa olla sääntö, että kohtapa puolet on eronneita perheitä, ei ole enää ydinperheitä. On uusioperheitä, jotenki semmonen hajannaisuus on tullu perheisiin. (H1)

”Yhteiskunta on muuttunu, erilaiset arvot. Vanhemmilla paineita omista töistä, kiirettä omassa työssä. Yhteiskunta menny semmoseksi, että se pyörii sen rahan ympärillä vaan. Se sanelee. Entiset arvot mitä suomalaiset on ennen ollu, ei enään ole. Vanhemmilla ei ole enää aikaa lapsille, ne haluaa omia vapaapäiviä. He eivät halua lapsia ”häiritsemään” heidän vapaapäiviä, ja lapset eiväthän ne tyhmiä ole, kyllä ne tietää että vanhemmat on kotona. Ja jos toinen sisaruksista on kipeä, tuodaan toinen hoitoon. Minun mielestä, se tulee vielä jossaki vastaan. Ei ole parempaa paikkaa kasvaa kuin oma koti.” (H4)

Kiireisen elämäntavan seurauksena voi olla, että vanhemmat eivät jaksaa pitää lapsilleen rajoja; vanhemmuuden koetaan olevan joltain osin hukassa. Varhaiskasvattajan on tärkeä selvittää, onko perheen vanhemmilla riittävästi voimavaroja vanhemmuuteen; saako lapsi rakkautta ja huomiota riittävästi, onko kotona asetettu turvalliset rajat lapsille. (Royal College of Psychiatrists 2014.) Levottomuutta voivat lapselle aiheuttaa perheen hyvinvoinnissa tapahtuvat muutokset, jotka näkyvät päivähoitossa lapsen levottomana käytöksenä (Mikkola ym. 2009, 9).

”Vanhemmat tekevät usein pitempiä työpäiviä, kuin ennen ja eivät halua lasten nukkuvan päivänia, jotta menevät aikaisin illalla nukkumaan. Myös ydinperheiden hajoamiset ovat lisääntyneet, jolloin lapset vuorottelevat asumista molempien vanhempien luona.” (H6)

”Lapsille annetaan valtaa, joka ei niille kuulu. Jos kaksi -vuotias sanoo isälle konttaa tuolla, niin isä konttaa. Pelätään, että lapset saa jotaki raivareita ja itku kohtauksia, ei selviydytä niistä, ei oman lapsen kanssa selvitä. Se on varmaan sitä vanhemmuuden katoamista, ja se aiheuttaa turvattomuuden tunnetta, joka osaltaan saattaa aiheuttaa levottomuutta.” (H4)

”Tavallaan vanhempi antaa lapselle liian helposti periksi on liiaksi kaverina, liian paljon nykyaikana neuvotellaan lasten kanssa asioista tai annetaan päättää asioista joihin lapset eivät ole valmiit. Vähän semmonen tunne että vanhemmuus on hukassa.”(H7)

Miten aikuinen toimii päiväkotiryhmässä vaikuttaa lasten hyvinvointiin ja lasten tapaan toimia ryhmän jäsenenä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen tärkeimpiä tavoitteita ovat: lasten arvostaminen omina yksilöinä, myönteisen tuen antaminen, herkkyys lapsen reaktioille ja lämmin vuorovaikutus. Sensitiivinen aikuinen tunnistaa lasten tilat herkästi ja kohtelee lapsia tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. (Kalliala 2008, 67-69.)

”Lapsen ko oppii tuntemaan ja tietämään vähän mistä tämä levottomuus, vai onko levottomuus vain sitä, että lapsi tarvii vaan niin paljon semmosta aktiviteettia, täytyy vastata siihen, sie et voi semmosta lasta vaan istuttaa ja opettaa, että nyt sinun täytyy nyt rauhassa opetella tätä. Senki lapsi oppii, mutta täytyy, se on ehkä vaan sitä ettei se kykene siihen, sen täytyy liikkua, tehä ja näin. Täytyy antaa sille siihen mahdollisuus. ” (H2)

”Lasta voi muistuttaa yhdessä mitä ollaan juteltu. Annetaan positiivista palautetta, monesti levottomilla lapsilla itsetunto on heikentynyt tai huono ku sätitään toisten kuullen. Itsetunnon kohotusta kehumalla.” (H5)

Jokainen lapsi tarvitsee temperamentilleen sopivan onnistumisympäristön. Aktiiviset lapset touhuilevat koko ajan jotain pientä, kiinnostuvat kaikesta mielenkiintoisesta ja uudesta. Aikuisten olisikin hyvä ohjata lapset käyttämään energiaansa järkevästi johonkin mielekkääseen tapahtumaan, sillä ilman ohjausta energiat suunnataan vähemmän järkevään, kuten esimerkiksi kiusaamiseen. Kun lapset keksivät mielekkään toiminnan heidän itsetuntonsa vahvistuu ja he kokevat onnistuvansa erilaisissa asioissa. (Viljamaa 2008, 19-22.)

7.3 Levottomuuden tukeminen pienryhmäpedagogiikan avulla

Varhaiskasvatuksessa on erilaisia tapoja suunnitella ja suhtautua toiminnan suunnitteluun. Suunnitelmat perustuvat yhteiseen tekemiseen, ohjattuihin tuokioihin ja erilaisiin tapahtumiin, jolloin pienryhmätoimintaa on helppo eriyttää. Lasten päivä ja arki on täynnä oppimista ja monenlaisia toimintoja, ohjattu toiminta on vain murto-osa lapsen päivästä. Pienryhmätoiminnan suunnitelmallisuudella pyritään hallitsemaan lapsiryhmää, luomaan struktuuria eli päiväjärjestystä sekä huomioimaan erilaiset sisällölliset orientaatiot pedagogisesti. Lapsilähtöisyys on kokemuksemme mukaan haaste toiminnan suunnittelulle, joka vaatii kasvattajalta joustavuutta, kykyä muuttaa suunnitelmia ja heittäytymistä tilanteeseen. Toisin sanoen läsnäoloa ja sensitiivisyyttä. Kuinka valmiita varhaiskasvattajat käytännössä ovat suunnittelemaan tai muuttamaan toimintaa lapsilähtöisempään suuntaan? (Mikkola ym. 2011, 28- 29.)

Haastateltavamme olivat työskennelleet eri pituisia aikoja lapsiryhmässä, jossa toiminnan runkona käytetään pienryhmäpedagogiikkaa; vuodesta kahdeksaan vuoteen. Lasten jakamista ryhmiin on ollut tuttua jo parin vuosikymmenen ajan monelle varhaiskasvattajalle. Mutta siinä muodossa, kun sitä nykyisin haastateltaviemme päiväkodeissa käytetään, sitä on käytetty noin viisi vuotta. Alku oli H2:n mielestä haastavaa, mutta sinnikkyys ja muutoksen tarve lopulta palkitsivat.

”Asenteilla oli merkitystä sen käynnistymiselle, kukkaan ei vastustanu, eikä heti vaan, uskottiin. Jatkettiin siitä huolimatta, vaikka vastusti välillä, ja löyettiin niitä. Alussa vähän toimintatuokiotki kärsi, että saatiin se rullaamaan. Justiin

nämä päivittäiset syömiset, ulosmenot, että saaha siihen käytäntö. Uskottiin, että ku saahan nämä siirtymätilanteet ja käytännöt rullaamaan, me ehitään sitten tehä kaikkia juttujaki. Että saatiin lapsille se, että tämä aikuinen on sinun, tämä on sinun ryhmä.” (H2)

”Kaikkien aikuisten pittää olla sitoutunut pienryhmätoimintaan, sitten ryhmä toimii. Melkein mennee puoli vuotta ennen ku pienryhmätoiminta alkaa toimimaan.”(H8)

Varhaiskasvatuksen perusteissa todetaan, että pienryhmätoiminta mahdollistuu hyvällä päiväkodin tilojen suunnittelulla. Hyvin suunnitellut tilat vaikuttavat myös lasten ja kasvattajien väliseen vuorovaikutukseen. Varhaiskasvattajat suunnittelevat toiminnot ja rakentavat ympäristön, jossa sekä lapsille ominaiset toimintatavat että toiminnalliset tavoitteet näkyvät. Toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon lapsen ominaiset tavat, joka huomioidaan myös toteutuksen muodoissa, lisäksi ne ohjaavat kasvattajayhteisön tapaa toimia lasten kanssa. (Stakes 2005, 17-20.)

”Mie voin pienryhmätoiminnassa muutta myös yksilöllisen tarpeen mukaan toimintaa. Jos vaikka jollain lapsella levoton olo, voijaan lähteä vaikka ulkoileen istumisen sijasta. Pienryhmätoiminnan avulla enemmän joustoa. Kyllähän me aikuiset osataan hienoja suunnitelmia tehä, vaikka lapsista se saattaa tuntua ihan eriltä. Se vaatii minulta ammatillisesti herkkyyttä.” (H4)

Pienessä ryhmässä aikuisilla on aikaa havainnoida ja tukea lapsia paremmin yksilöllisesti. Toiminnot voidaan joustavasti suunnitella oman lapsiryhmän tarpeiden mukaisesti. Varhaiskasvattajilla on rohkeutta tehdä erilaisia päätöksiä oman ryhmänsä suhteen, suunnitelmallisesti voidaan havainnoida ja kirjata ylös havaintoja. Kuten H4 haastattelussaan kertoo, kasvattajilla pitää olla ammatillisesti herkkyyttä toteuttaa erilaisia toimintamalleja ja eriyttää toimintoja suunnitelmasta huolimatta.

”Pienryhmätoiminnan pitäis olla yhteinen tahtotila että arki sujuu.”. (H5)

Pienryhmätoiminta tulee olla kasvattajien yhteinen linjanveto ja tahtotila, kuten H5 haastattelussaan toi esille. Pienryhmätoiminta edellyttää lapsiryhmän sisällä toimivien kasvattajien hyvää keskinäistä luottamusta ja tiedonkulkua. Eri ammattien, hoitajien ja lastentarhanopettajien, välinen ammatillinen luottamus koettiin myös joidenkin haastateltavien mielestä haasteeksi; esimerkiksi levottoman lapsen tilanteesta tulisi olla ajantasaista tietoa myös ryhmän lastentarhanopettajalla, jotta vastuullinen työnjako toimisi.

”Ennen tiesin miten toimia levottomien lasten kanssa. Nykyisin koen, että multa puuttuu tuki. Aikuisen asenne on tärkeää; ammatillisuutta on, että ei mene toisen aikuisen kanssa samaan jammaan, pitää muistaa että ei se laps sille mitään voi.”(H5)

Lapset jaetaan pienryhmiin syksyllä toimintakauden alkaessa. Tavoitteena on, että pienryhmät pysyvät samanlaisina koko toimintakauden. Tällöin lapsilla on mahdollisuus ryhmäytyä kunnolla omaan pienryhmäänsä, jolloin lapset tuntevat ja luottavat oman pienryhmänsä aikuisiin. (Mikkola ym. 2011, 34.)

”Aikaisemmat ryhmät säilytettiin, ja katottiin hoitosopimuksia. Se meni ihan sillai lapsi kerrallaan. Pienten ryhmässä katottiin ikäjakaumaa, jaettiin ne pienet joka ryhmään. Se olis yhelle aika raskas ryhmä jos kaikki pienet. Jonku verran nyt katottiin joitakin tuttuja lapsia, että tuossa vois olla vähän levoton lapsi, haasteellisia lapsia ei tulis montaa samaan ryhmään. Tykkään että ne ryhmät mitkä on muodostettu syksyllä, ei muuteta. Minusta se on lapsen edun mukaista.” (H4)

”Ryhmässämme on useita lapsia, jotka tarvitsevat tukea. Olemme jakaneet nämä lapset niin että heitä on eri pienryhmissä. Pienryhmissä on eri ikäisiä lapsia. Olemme kuitenkin pyrkineet varmistamaan, että pienryhmästä löytyy leikkikaveri. Päiväkotimme toisessa samanikäisten ryhmässä lapset on jaettu ikäryhmiin. Minä koen, että meidän jakoperusteet sopivat meidän ryhmään. Pienemmät ottavat isommista mallia kaikessa tekemisessä ja isommat voivat

auttaa pienempiä esimerkiksi pukeutumisessa. Olemme eriyttäneet toimintaa niin, että kerran viikossa toimintatuokioilla touhutaan ikäperusteisissa ryhmissä.”(H6)

Pienryhmät muodostetaan monella eri tavoin, esimerkiksi levottomuuden haasteiden vähentämiseen, kielen tukemiseen, ikäkausittain ja keskittymisen tukemiseen. Yhtä ainoa oikeaa tapaa jakaa lapsia pienryhmiin ei ole, oman ryhmän tarpeet muodostavat pienryhmäjaon.

7.4 Varhaiskasvatuksen kehittämisen kohteita levottomuuden tukemiseksi

Haastateltavien tarve oman ammatillisen kehittämisen kohteet olivat lähinnä käytäntöön liittyviä; esimerkiksi harjoitteita, joista on hyötyä levottomalle lapselle ja samalla myös muille ryhmän lapsille. Samaten nousi esille myös toisten kasvattajien tuki, jolloin tiimityön merkitys korostuu. Aiheeseen liittyvät koulutukset ja ammattiauttajan tuki koettiin ajoittain myös tarpeelliseksi, jotta ammatillisuus toteutuisi.

”Käytännön vinkkejä, semmosille harjoituksille, lasten niitä tunnetaitoja, sosiaalisia taitoja voisi kehittää. Antas sille lapselle niitä välineitä. Jos ajatellaan joku levotonkin lapsi, niihin tunnepurkauksiin, miten se pystys hyvällä tavalla, hyvissä tilanteissa käsittelemään ja purkamaan niitä. Levottomille ja kaikille lapsille kaipaisin semmosia leikkejä, niitä on varmaan. Esimerkiksi mitä nuo erityislastentarhanopettajat pitää noita kerhoja, ne jakais jotaki vinkkejä, mitä me voijaa käyttää täällä kaikkien lasten kanssa ja useamman kerran.” (H2)

”Levottoman lapsen oikein kohtaamiseen, osaisin olla riittävä sille. Miten mie oikealla tavalla auttaisin ja saisin sen sinne pienryhmä toimintaan liitettyä. Pieni levottomuus on normaalia, siitä ei saa tehdä liian vaikeaa asiaa. Pittää huumorilla vähän suhtautua. Oppis siihe että en aina sanois ”älä”, se ois koulutuksen paikka, miten sanot kielteisen myönteisesti, siihen haluan päästä.” (H4)

”Välillä tuntuu että tarvis työhajausta haasteellisten lasten kohtaamiseen psykologin keskusteluista ollaan käyty, saatu tukea. Kun on toimiva työtiimi niin sieltä saa tarvittaessa tukea.”(H5)

Toisten kasvattajien tukeminen koettiin tiimissä tärkeäksi, mutta myös oman asenteen kehittäminen positiivisemmaksi levotonta lasta kohtaan oli H4 mielestä tärkeää:

” Levottoman lapsen oikein kohtaamiseen, osaisin olla riittävä sille. Miten mie oikealla tavalla auttaisin ja saisin sen sinne pieryhmätoimintaan liitettyä. Pieni levottomuus on normaalia, siitä ei saa tehdä liian vaikeaa asiaa. Pittää huumorilla vähän suhtautua. Oppis siihe, että en aina sanois ”älä”, se ois koulutuksen paikka, miten sanot kielteisen myönteisesti, siihen haluan päästä.” (H4)

Luottamus ja avoimuus tiimin jäsenten kesken koettiin myös tärkeäksi. Ilman keskustelua ilmapiiriä tiimin ja yksilön toiminta ei pääse kehittymään suotuisaan suuntaan ja yhdessä sovittuihin tavoitteisiin.

”Olis hyväksi käydä vaikka koulutusten jälkeen arvokeskusteluja. Ois hyvä saada joku ulkopuolinen tiimiin sanomaan. Jos ite sanon toiset saattaa ajatella, että aha, enkö ole osannu tehdä hyvin tuota ja niin edelleen. Ulkopuolinen vois niinkö yleisesti sanoa, ettei toinen koe että tuo moittii.”(H?)

Yhteisten tavoitteiden sopiminen ja sitoutuminen niihin vaativat kasvattajilta ammatillisuutta. Ammatillisuutta on myös heittäytyminen läsnäoloon lapsen kanssa. Kuten H1 otti esille lapsen kohtaamisen, kuinka oikeasti ymmärrämme lapsen maailmaa:

”Omalla kohalla mietin hirveästi, sitä mitä mie arvostan, tätä vuorovaikuttamista. Ja puhumista ja lasten tasolla olemista. Lapsen ajatusmaailmaan sukeltamista. Lapsen ymmärtämistä, ihan oikeasti ymmärtämistä, miten se ymmärtää.” (H1)

Lapsilähtöisyys on osa kasvattajien ammatillisia arvoja. Haastatteluisissa pienryhmätöiden kehittämisen lapsilähtöisempään suuntaan nousi useassa kohtaa esille. Ratkaisuna oli kokeiltu pienryhmiin jakamisen perusteena toiminnallisuus; lapsi saa valita itseään kiinnostavan tekemisen perusteella sen päivän pienryhmässä, esimerkiksi lapsi valitsee ryhmäkseen luontoretkelle lähtevän pienryhmän tänään ja huomenna askartele pupuja askartelupienryhmässä.

”Toteutamme työpajatyöskentelyä kerran viikossa oman ryhmän kanssa, joka on todettu hyväksi keinoksi.” (H5)

Pienryhmäpedagogiikan kehittämisessä nousi eniten esille toiminnallisuus; pienryhmät muodostuisivat tekemisen ja sen myötä lapsen mielenkiinnon kautta. Mielestämme kyseinen kehityssuunta olisi lapsilähtöistä; lapsi saisi itse valita tekemisensä, esimerkiksi vireytensä, herkkyyssaikinsa ja mielenkiintonsa perusteella. Näin lapsi saa valinnallaan vaikuttaa oman päivänsä kulkuun mieleisellä tavalla. Luonnollisesti kasvattajan tulee ohjata lasta kokeilemaan uusiakin asioita, toimintoja tarvittaessa. Lapsen juuttuessa päivästä toiseen samaan toimintaan, esimerkiksi valitsee aina askartelun, tulee kasvattajien hienovaraisesti houkutella lapsi kokeilemaan esimerkiksi jumppasirkusta. Lisäksi kehittämisen kohteena nähtiin toimintaympäristön muokkaaminen pienryhmätöiminnalle suotuisammaksi:

”Meillä on rytmitetty päiväjärjestystä, kun toiset ulkona- toiset ovat sisällä ja niin edelleen. Pitäs kyllä enemmän ja rohkeammin hyödyntää tiloja myös ilta-päivisin, kun tuo pienryhmätöiminta on loppunu. Vois jatkaa pienryhmätöimintaa iltapäivälläki.” (H3)

”Ett tuossa se tökkii sitten ko ei ole tarpeeksi jakotiloja, ja jos jakotilaki on se tarkoittaa jotaki muuta ko vain joku huone jossaki. Että se pittää se huoneen olla minun mielestä niinkö sille ryhmälle niinkö jollaki lailla muokattu, että se on toimiva. Elikkä se toimii sille lapsille, eikä vain ole joku lattiatila, että teillä on tuolla lattianeliöt, menkää sinne.” (H1)

Kuten H1 toteaa, tulisi jakotilojen olla pienryhmän toiminnalle sopivia tiloja. Pienryhmäpedagogiikan ja jakotilojen muokkaamisen mahdollisuus tulisi mielestämme ottaa huomioon uusia varhaiskasvatusyksiköitä suunniteltaessa. Näkemyksemme mukaan toimintaympäristön toimivuuden kautta myös lapsen aistit herkistyvät, jolloin lapsi oppii havainnoimaan uusia ja erilaisia asioita ympärillään. Lisäksi erilaisilla tilaratkaisuilla ja -suunnittelulla voidaan vaikuttaa lapsen keskittymiseen; esimerkiksi voidaan luoda rauhallisuuden tuntua erilaisia värejä käyttäen (sininen,lila), jolloin levottomuus vähenisi ja keskittyminen onnistuisi lapsilta paremmin.

8 OPPIMISPROSESSIMME

Aloittaessamme opinnäytetyötämme, meillä tuli kova into hakea jo olemassa olevia tietoja ja tutkimuksia aihealueestamme. Pian kuitenkin huomasimme, että aiheestamme ei ollut tehty aiemmin yhtään tutkimusta. Tutkimattoman aiheen valinta asetti opinnäytetyöllemme omat haasteensa. Haaste osoittautuikin mielenkiintoiseksi ja antoisaksi tutkimusretkeksi levottoman lapsen maailmaan päivähoitossa.

Tutustuessamme opinnäytetyömme mukaiseen teoriaan, meillä tuli ajoittainen ahdistus siitä, kuinka lähdemme tutkimusongelmaamme purkamaan osiin. Toisin sanoen avainsanojen ja teemojen löytäminen ja liittäminen toisiinsa vaati useamman illan pohdintaa. Ohjaavien opettajien herättelemänä löysimme eri reittejä lähteä kokoamaan eheää kokonaisuutta lapsen levottomuuden ja pienryhmäpedagogiikan ympärille, eli valitsemaan polkumme tieteelliseen tutkimusmatkaamme. Näin saimme muodostettua avainsanamme, jotka ohjasivat meitä opinnäytetyömme tutkimusongelman ratkaisussa.

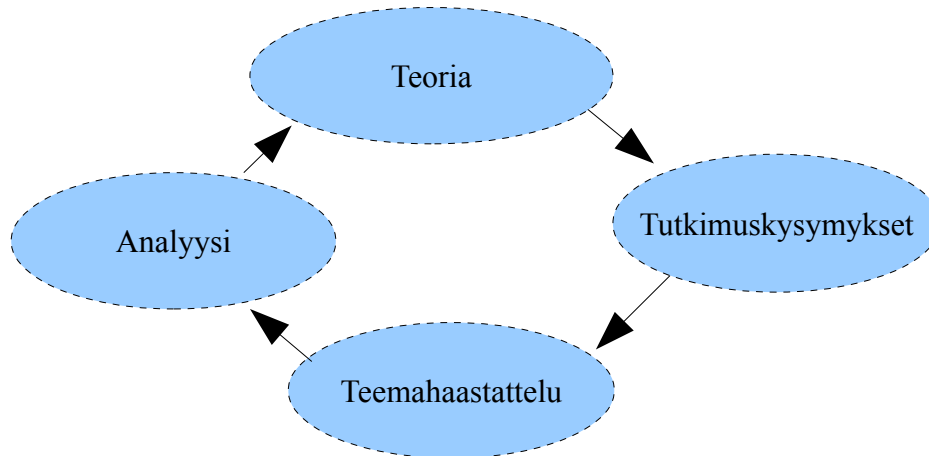
Pitkän työhistoriamme vuoksi omat kokemuksemme opinnäytetyömme aiheeseen liittyen asetti myös omat haasteensa työmme eri prosessien vaiheissa; esimerkiksi haastattelutilanteissa tuli jättää omat kokemukset ja mielipiteet taka-alalle, jotta emme olisi johdatelleet haastattelutilannetta omista lähtökohdista. Haastatteluja litteroidessamme huomasimme näkökulmien ja ajatusten sekä ristiriitaisuuden että samankaltaisuuden omiimme verratessa. Johdattelevien lisäkysymysten tekeminen vaati itsehillintää, josta kiitettävästi suoriudimme. Haastattelut muotoutuivat vuorovaikutustilanteiksi, jotka herättivät haastateltavissa luonnollisesti monenlaisia tunteita.

Jokainen haastattelu oli erilainen ja haastateltavamme olivat erilaisia ammattitaitoisia varhaiskasvattajia. Haastatteluissa usein kävi ilmi päiväkodin hektinen arki; kiire ja lukuisat muut muutokset päiväkodin sisällä vaikuttavat haastatteluhetkeen. Teimme haastattelut yleensä työpäivän aikana, lukuun ottamatta kahta haastattelua, jotka teimme työpäivän ulkopuolella. Haastetta toivat tutusta varhaiskasvatusympäristöstä siirtyminen pois normaaliin kotiarkeen. Haastatteluista voi aistia millainen päivä on kasvattajilla ollut, hyvä tai huono päivä. Toinen kotihaastatteluista oli tunteita herättävä, sillä

haastattelun loppuvaiheessa haastateltavamme purskahti itkuun. Hän koki voimakkaasti pienryhmätoiminnan sydämen asiakseen ja monenlaiset tunteet vaihtelivat haastattelun aikana. Haastattelun aikana piti muistaa ammatillisuus ja opiskelijan rooli ettei lähtisi mukaan tunnelmaan. Haastattelun jälkeen keskustelimme pitkään haastattelutilanteesta ja tunteista, jotka hänelle syntyivät haastattelun edetessä. Haastateltava oli kokenut työssään kriittisen asennoitumisen joissakin varhaiskasvattajissa levottomia lapsia kohtaan. Hänestä oli hyvä, että hieman herättelemme opinnäytetyöllämme muita varhaiskasvattajia huomaamaan levottomien lasten tasavertaisen kohtelun tarpeen.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä oli mielestämme antoisaa ja rikastuttavaa. Kokemustemme sekä samankaltaisuus että myös erilaisuus loi työllemme erilaisia näkökulmia, jotka auttoivat huomioimaan erilaisia asioita opinnäytetyömme aiheeseen liittyen. Mielestämme täydensimme toistemme vahvuuksia ja heikkouksia; toinen meistä löysi hyvin uusia ajatuksia aiheeseen, kun taas toinen löysi aiheeseen liittyviä teorioita. Parityöskentelyn etuna voimme todeta myös molemmin puolisen tukemisen opinnäytetyön eri vaiheissa.

Opinnäytetyö eteni välillä pienen askeleen tai suuren harppauksen eteenpäin ja toisinaan taaksepäin, niin teknisesti kuin henkisesti. Palasimme teoriaosuudessa pohtimaan tutkimuksemme tavoitetta ja kysymyksiä, jotta säilyttäisimme tarkoituksen työllemme. Henkinen kapasiteetti tuntui jonain hetkenä olevan hyvissä voimissa, kun taas toisena hetkenä väsymys ja riittämättömyys nostivat päätään. Tuolloin toistemme pedagoginen tuki oli korvaamatonta. Saatoimme iltaisin puhua pitkään puhelimesta, ja motivoitua toisiamme keskustellen erilaisista näkökulmista ja kiinnostavista asioista aiheeseen liittyen. Lähettelimme myös sähköposteja tiheään aiheitamme koskien, jaoin osia alueita ja muokkasimme niitä opinnäytetyömme edetessä.

Kuva 5. Opinnäytetyömme prosessi omana kokemuksena.

Yllä oleva kaavio (Kuva 5) kuvaa oppimisprosessimme etenemistä; opinnäytetyömme aiheen teoriaan tutustumalla saimme muodostettua tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymykset johdattelivat meitä tehdessämme teemahaastattelukysymyksiä, joita analysoimme palaten hakemaamme teoriaan. Toisin sanoen kävimme vuoropuhelua haastattelutulosten analysoinnin ja teorian välillä; empiirinen ja teoriaosuudet joko tukivat toisiaan tai olivat ristiriidassa. Kriittisen näkökulman säilyttäminen oli olennainen asia koko opinnäytetyön prosessissa. Kriittisyyden avulla löysimme kehittämisen kohteita sekä lapsen levottomuuden tukemisessa että pienryhmäpedagogiikan kehittämisessä.

Haastatteluja suunnitellessamme harkitsimme aluksi parihaastattelun tekemistä, mutta päädyimme yksilöhaastatteluihin. Olisiko tulokset mahdollisesti olleet erilaisia, jos varhaiskasvattajat olisivat pareittain vastanneet haastattelukysymyksiimme? Vuorovaikutustilanteet olisivat muodostuneet erilaisiksi. Parihaastattelussa emme olisi mielestämme saaneet niin yksityiskohtaisia ja monia tunteita herättäviä haastattelutilanteita kuin yksilöhaastattelujen kautta saimme. Olisiko varhaiskasvattajien puheenvuorot täydentäneet toinen toisiaan ja olisimmeko saaneet tehdä täydentäviä kysymyksiä enemmän? Kaiken kaikkiaan olemme tyytyväisiä yksilöhaastatteluista saamiimme tuloksiin ja vuorovaikutustilanteisiin, jotka toivottavasti toivat pientä piristystä varhaiskasvattajien arkeen. Itse koemme, että olemme saaneet paljon rohkaisua ja uutta tietoa siitä, miten toimia levottomien lasten kanssa pienryhmätoiminnan avulla.

Opinnäytetyön tekeminen oli meille molemmille ensimmäinen kerta, ja näin ollen prosessi oli sinänsä meille uusi kokemus. Koemme, että olemme saaneet itsellemme opinnäytetyön kautta sekä teoriapohjaa että uusia näkökulmia käytännön työhön. Vastavuoroisesti toivomme varhaiskasvatuksen hyötyvän opinnäytetyömme tuloksista ja näkökulmista.

9 YHTEENVETO JA POHDINTAA

Olemme usein kokeneet varhaiskasvatustyössämme vastaan tulleissa vuorovaikutustilanteissa varhaiskasvattajien asenteen olevan negatiivinen, kiireinen tai välttelevä levotonta lasta kohtaan. Lapsen kasvaessa ja siirtyessä saman päiväkodin sisällä isompien lasten ryhmään, tuttujen varhaiskasvattajien asenteet säilyvät ja siirtyvät myös ryhmän uusille kasvattajille. Näin ollen lapsi saa koko päiväkotiajalleen niin sanotun leiman, joka saattaa siirtyä hänen mukanaan aikanaan sitten myös lähikouluun. Voiko ammatillisen suhtautumisen levottomuuteen kokea myös positiivisesti, kohdentaa sen myönteiseksi koettuihin asioihin? Esimerkiksi lasten ollessa levottomia, muutetaan päivän suunnitelmaa lähtemällä nauttimaan aurinkoisesta kevätsäästä ulos, vaikka suunnitelmissa olikin askarrella lasten kanssa sisällä. Levoton käytös voitaisiin näin ollen kokea positiivisesti muuttamalla päivän suunnitelmia lasten näkökulmasta toimivampaan suuntaan. Kyseisen näkökulman omaksuminen vaatii herättelyä huomaamaan asenteiden merkitystä omassa työssään, johon muun muassa kouluttamisella voidaan pyrkiä.

Keskustellessamme haastateltavien kanssa varhaiskasvatuksen nykytilanteesta ja hie- man tulevaisuudestakin, kukaan kasvattajista ei nähnyt lapsiryhmien pienenemisen mahdollisuutta. He kokivat, että toiminnan kehittämällä ja kasvattajien asenteilla on suuri merkitys varhaiskasvatuksen arjesta selviämiseen nykyisillä resursseilla. Taloudel- liset tekijät ohjaavat valitettavan suurelta osin koko yhteiskuntaamme, ja näin ollen myös varhaiskasvatuspalveluja. Haastatteluissa tuli myös esille se seikka, että erilaiset kehittämisen kohteet ja muutokset eivät aina välttämättä tarvitse taloudellisia resursseja. Päättäjien taholta pitäisi olla enemmän panostusta ja kiinnostusta tukea henkilöstöä eri- laisissa työelämän muutoksissa, joita varhaiskasvatus on viime vuosina kokenut. Työ- motivaation, yhteisöllisyyden ja jokaisen työntekijän arvostuksen tunteita ylläpitävät so- siokulttuuriset ja sosiaalipedagogiset työmenetelmät, jotka eivät sinänsä vaadi suuria ra- hamääriä toteutuakseen. Esimiestyön merkitys on näkemyksemme mukaan tärkeässä asemassa työyhteisön kehittämisessä ja työssä jaksamista ajatellen. Mielestämme kas- vattajien ammatillisuus voisi hyvin yhteisöissä, joissa jokaista työntekijää kuunnellaan, arvostetaan ja kannustetaan. Sama pätee myös lasten kanssa; jos lapsi tulee kuulluksi, jaksaa hän toimia omana itsenään aktiivisena osallistujana ryhmässään.

Omaehtaisena kokemuksena voimme todeta, että oma opiskelumme on antanut meille hyviä eväitä ajankohtaisiin haasteisiin varhaiskasvatuspalveluissa; erilaisten työmenetelmien (sosiaalipedagogiikka, sosiokulttuurinen työote, osallistaminen) avulla saamme sekä omat että asiakkaiden voimavarat hyödynnettyä mahdollisimman rationaalisella eli järkevällä tavalla. Näemme, että koulutus olisi kasvattajien ammatillisen kasvun ja tukemisen perusta, johon työnantajien tulee enemmän panostaa tulevaisuutta ajatellen. Yleisesti ottaen, se mikä toimi kaksikymmentä vuotta sitten, ei välttämättä toimi nykyiselle palvelu- ja asiakaskulttuurille. Esimerkiksi asiakaslähtöisyys ja lapsilähtöisyys käsitteinä tulisi avata varhaiskasvatuksen työyhteisöissä, jotta yhteisiin tavoitteisiin päästäisiin.

Pienryhmätoimintaa on ollut päivähoitossa jo vuosien ajan, mutta vasta viimeisen kuu- den vuoden aikana siitä on puhuttu pienryhmäpedagogiikan nimellä. Pedagogiikka, eli tapa opettaa asioita ja sen kasvatuksellisia periaatteita, asettaa omat kasvatukselliset haasteensa kasvattajille, joiden tulee olla läsnä, havainnoida ja tukea kaikkia lapsia tasa- vertaisesti. Pienryhmäpedagogiikan on hyvä perustua lapsen näkökulmaan ja olla jo- kaista lasta huomioon ottava pedagogiikka. Tulevaisuudessa toivomme, että pienryhmä- pedagogiikka on vakiinnuttanut asemansa varhaiskasvatuksessa ja tukee kasvattajien ar- jen hallintaa lapsen edun mukaisesti.

Onko pienryhmäpedagogiikka kuitenkin tarpeeksi auttava ja kasvua tukeva menetelmä opinnäytetyömme tutkimuksen kohteellemme eli levottomalle lapselle? Tutkimuskysy- myksiämme ajatellen, lopputuloksena voimme todeta kasvattajan persoonalla ja amma- tillisuudella olevan ratkaiseva asema levottoman lapsen tukemisen keinoissa. Pienryh- mien muodostamisessa käytettiin haastateltavien mukaan mieluiten niin sanottuja seka- ryhmiä, joissa ryhmiin jakamisen kriteereinä olivat lähinnä lapsen luonne ja ikä. Ryh- miin laitettiin mielellään eri ikäisiä, jotta ryhmä ei tulisi kasvattajalle liian raskaaksi. Tässä kohtaa meillä heräsi ajatus siitä, kuinka eri tavalla varhaiskasvattajat kokevat oman työnsä; toiset kokevat työnsä haasteet motivoivina tekijöinä, kun taas osa kokee tarvitsevansa mahdollisuuden tasaiseen ja rauhalliseen työhön. Kuitenkin meidän tulee huolehtia kasvattajina siitä, että sitoudumme yhdessä sovittuihin työmenetelmiin, kuten esimerkiksi pienryhmäpedagogiikkaan, ja pyrimme samoihin tavoitteisiin. Ammatilli- suutta juuri on mielestämme se, että toisinaan itselleen helpommat työmenetelmät on jä- tettävä taka-alalle, ja pyrittävä yhdessä sovittuihin tavoitteisiin.

Lapsen levottomuuden kokeminen vaihteli haastateltavien keskuudessa; se koettiin joko normaaliksi lapsuuteen kuuluvaksi tai toimintaa häiritseväksi käytökseksi. Meidät hiukan yllätti haastatteluissa esille tullut positiivisuus ja ymmärrys levotonta lasta kohtaan; kasvattajat olivat halukkaita oppimaan lapsen kannalta myönteisiä menetelmiä esimerkiksi levottoman lapsen kieltämiseen. Omat kokemuksemme levottomuutta kohtaan kasvattajien vallitsevien asenteiden kohdalta ei ole niin positiivinen kuin haastattelun lopputulos oli; ymmärtäväinen ja suvaitsevainen asenne. Sattuivatko haastateltavamme olemaan kasvattajia, joilla on tarvittava ammatillisuus levottoman lapsen huomioimiseen myönteisesti? Ovatko kasvattajien arvot ja asenteet levottoman lapsen myönteiseen ja ymmärtävään kohtaamiseen olemassa, mutta arjen toimimattomuus eli pienryhmätöiminnan menetelmät eivät ole vielä riittäviä ammatillisen ja levotonta lasta tukevan asenteen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi?

Koulutuksen ja toimenkuvien eriäväisyydestä huolimatta haastateltavien ajatuksissa oli samankaltaisuutta. Ammatillinen asenne levottomuuteen oli mielestämme enemmänkin persoonaan liittyvä asia; ammatillisen sensitiivisyyden ja lapsilähtöisyyden omaaminen ei tutkimustuloksemme perusteella liity suoraan ammattiin (lastenhoitaja, lastentarhanopettaja). Oman näkemyksemme mukaan täydennyskoulutukset ovat tärkeässä roolissa ammatillisuuden ylläpitämisessä, ja sen tarve tuli myös opinnäytetyömme haastatteluisa esille.

Omahoitajuus kannattelee lapsen etua, jossa yhdistyvät vanhempien asiantuntemus ja kasvattajien tietotaito. Levottoman lapsen tukemisessa tuli haastateltavien mielestä ottaa huomioon levottomuuden takana olevien asioiden merkitys. Eräiden haastateltavien mielestä kasvatuskumppanuus, jossa avoin ja keskusteleva ilmapiiri ovat olennaisessa asemassa, toteutui pienryhmäpedagogian ja sen kautta omahoitajuuden avulla. Olemme molemmat työskennelleet päiväkodeissa, joissa on käytössä pienryhmätöiminta. Työkokemuksemme varhaiskasvatuksessa ja sosionomin tutkinnon kautta koemme saaneemme hyvät eväät varhaiskasvatuksen kehittämiseen nykyisillä resursseilla. Pienryhmäpedagogiikka on mielestämme lapsilähtöistä, mutta se vaatii kasvattajilta lasten osallistamista ja ammatillista herkkyyttä huomioimaan lasten tarpeita. Lapsen edun mukaisesti joustavuus ja sensitiivisyys ovat olennaisia toiminnan suunnittelussa. Pienryhmiin jakamisen perusteet ovat myös asia, joka tulisi tarkkaan pohtia yhteisössä, jossa noudatetaan

pienryhmäpedagogiikkaa.

Meillä molemmilla on kokemus luennosta, jossa kerrottiin pienryhmätoiminnasta. Luennoitsija kertoi oman kuntansa varhaiskasvatuksessa käytössä olevasta pienryhmäpedagogiikan muodosta; pienryhmät olivat toimintaan perustuvia, ei lapsen henkilökoh-taisiin ominaisuuksiin tai ikään. Toisin sanoen, lapset saivat aamupäivällä valita mielen-kiintonsa ja energiatasonsa mukaisen toiminnan. Toiminnan olivat suunnitelleet ryhmän kasvattajat, jotka olivat voineet huomioida omat vahvuutensa eli osaamisen alueet sisäl-lölliset orientaatiot huomioiden; esimerkiksi musiikki, liikunta, kuvataide, matematiikka tai äidinkieli. Myös toimintaan perustuvia pajatuokioita käytetään joissain päiväkodeis-sa pienryhmätoiminnan sisältönä. Pajatuokiot ovat olleet hyväksi koettuja, niiden kautta lasten valinnan vapaus ja kiinnostuksen kohteet ovat päässeet esille. Mielestämme juuri toiminnalliset pienryhmät tukevat hyvin lapsilähtöistä toimintaa.

Varhaiskasvatuspalvelujen asiakaskunnassa on vuosien mittaan tapahtunut muutos, per-heitä on monenlaisia; esimerkiksi uusioperheitä, yksinhuoltajaperheitä ja maahanmuut-tajaperheitä. Asiakkaiden moninaisuus asettaa kasvatuskumppanuuden toteutumiselle oman haasteensa, jotta lapsen etu säilyisi. Avoin tiedonkulku niin päivähoidosta kotiin kuin kotoa päivähoitoon on tärkeää, etenkin perheen hyvinvointia ja muutoksia koskien. Avoimen keskustelun avulla voidaan esimerkiksi päivähoidossa paremmin ymmärtää lapsen levotonta käytöstä.

Haastattelussa esille tullut lapsen ärsykeherkkyys asettaa mielestämme varhaiskasvatuksen toimintaympäristölle omat haasteensa. Kasvattajien sensitiivisyys huomioida lapsen levottomuutta aiheuttavia ärsykejä edesauttaa kiinnittämään huomiota lasta rauhoittaviin tekijöihin, esimerkiksi seinien väri ja lelujen määrä, oppimisympäristöä rakennettaessa. Koemme, että pienryhmätoiminta mahdollistaa huomaamaan lapsen yksilöllisiä tarpeita ja piirteitä, ja näin ollen kasvattajat voivat sekä toiminnansuunnittelulla että lasta huomioimalla tukea levotonta lasta; esimerkiksi tilojen suunnittelulla minimoida mahdolliset häiriötekijät, tarvittaessa tarjota lapselle rauhallinen leikkipaikka tai kasvattajan rauhoittavaa läsnäoloa.

Päiväkotien toimintaympäristöä ajatellen, on mielestämme tärkeää osallistaa varhaiskasvattajia ja lapsia uusien toimintayksiköiden suunnittelussa, jotta lapsilähtöisyys tulisi esille jo rakennustyön suunnitteluvaiheessa. Kokemuksemme mukaan, hallinnon tasolla ei hyödynnetä vielä tarpeeksi niin sanottua kenttätöiden osaamista ja tietotaitoa toimintaa kehitettäessä. Verkostoituminen ja moniammatillisuus tulisi hyödyntää lasten edun toteutumisessa kaikissa varhaiskasvatuspalvelujen osa-alueilla ja kehittämisen vaiheissa.

Elämme yhteiskunnassamme muutosten aikoja, jolloin erilaisten palvelujen kehittäminen korostuu ja samaan aikaan asettaa haasteita palvelujen tuottajille. Varhaiskasvatusta ajatellen näemme, että tulevaisuudessa päivähoito tulee yhä enemmän tarvitsemaan verkostoitumista ja moniammatillista osaamista asiakaslähtöisesti. Varhaiskasvatuksessa se mielestämme tarkoittaa ennaltaehkäisevän ja matalankynnyksen palveluiden kehittämistä perheiden tilanteisiin puuttumalla tarpeeksi varhaisessa vaiheessa ja tarjoamaan palveluohjausta. Näin varhaiskasvattajat voivat yhdessä perheiden kanssa saattaa tulevaisuutemme, jota lapsemme ovat, rauhallisesti ja erilaisuutta kunnioittaen yhteiskuntakelpoisiksi ja pärjääviksi yksilöiksi. Yhteiskunnassamme vallitsevan levottoman ja kiireisen elämäntavan huomioon ottaen, rauhoittuminen voisi olla kaikissa elämän osa-alueissa niin sanotusti tekohengitystä inhimillisyyteen; ei vaadita itseltämme ja toisiltamme liikaa, vaan olisimme armollisia sekä itsellemme että toisillemme. Kuten psykologi Keijo Tahkokallio toteaa Ylelle antamassaan haastattelussa, että levoton lapsuus saa aikaan masentuneita aikuisia. Tahkokallion mukaan lapsen elämää ympäröivän struktuurin eli rakenteen, kuten päivärytmin, aikataulut ja ruokailutottumukset, tulisi olla päivästä toiseen mahdollisuuksien mukaan samankaltaisia. (Yle.fi, 2014.) Mielestämme struktuurin selkeys tukee levotonta lasta, jolle muun muassa päivärytmin säännöllisyys on hyväksi myös varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyömme lopputuloksena voimme todeta, että varhaiskasvattajat suhtautuvat lapsen levottomuuteen ymmärtävästi ja suhteellisen ammatillisesti. He eivät pidä levottomuutta lapsen paheena tai vikana, vaan haluavat ymmärtää ja tukea lasta mahdollisimman hyvin. Lisäksi he pyrkivät löytämään lapselle sopivia rauhoittumisen keinoja; päiväkotitoiminnan kehittämistä, lisää ammatillista koulutusta. Lopputuloksen perusteella kasvattajat pääsääntöisesti tekevät parhaansa pyrkimyksissään omalla

toiminnallaan rauhoittaa levotonta lasta. Pienryhmäpedagogiikka omalta osaltaan tukee levotonta lasta, etenkin kun pienryhmätoimintaa toteutetaan parityöskentelyn avulla (kaksi pienryhmää samassa päivärytmissä). Toisten kasvattajien riittävä tuki sekä työskentelyrauha auttavat kasvattajia toimiaan ammatillisesti levottoman lapsen kanssa. Lapsen kohtaaminen ja aikuisen aito läsnäolo ovat mielestämme kasvattajien voimavara, jota sekä varhaiskasvatuspalveluiden henkilöstön että esimiesten tulee pitää laadukkaan varhaiskasvatuksen kehittämisen päämääränä. Kiinnostavaa on, onko se mahdollista nykyisillä päivähoiton puitteilla ja resursseilla?

Lopuksi erityislastentarhanopettajalta saamamme ajatus lapsesta:

” Mitä ajattelet ja sanot minusta, sitä luulet minusta.

Sinä olet sellainen minulle, miten näet minut.

Usko kuitenkin, että mitä teet minulle, miten kuuntelet minua, sellainen minusta tulee.” (Tuntematon.)

LÄHTEET

Finlex 2014. Laki lasten päivähoidosta 1973. 25.3.1983/304. Hakupäivä 5.2.2014

<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>>.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita.10. uudistettu painos. Gummerus, Jyväskylä.

Hämeenlinnan kaupunki 2012. Tukea lapsiperheille. Usein kysyttyä. Lapsen levottomuus. Hakupäivä 13. 1. 2014

<<http://www.hameenlinna.fi/Lapsiperheiden-palvelut/Lapsiperheiden-tuki/Usein-kysyttya/Lapsen-levottomuus/>>.

Juusola, Mervi 2012. Levottomat aivot. ADHD ja Asperger vahvuuksina.

Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu

Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua!- kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?

Helsinki. Yliopistopaino

Kananen, Jorma 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet.

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylä.

Kananen, Jorma 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Tampere.

KvaliMOTV. Hakupäivä 18.12.2012

<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/>>.

Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. uudistettu painos.

International Methelp Ky, Jyväskylä.

Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään - näkökulmia

2010- luvun varhaiskasvatukseen. Ensimmäinen painos. Pedatieto Oy, Saarijärvi.

Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2011. Lapselle hyvä päivä tänään - näkökulmia

2010- luvun varhaiskasvatukseen. 5. painos. Pedatieto Oy, Saarijärvi.

Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2012. Tiimille hyvä päivä tänään -työkirja varhaiskasvatuksen vuosisuunnitteluun ja arviointiin. Toinen painos. Pedatieto Oy, Saarijärvi.

Opetusmenetelmiä: Luotsin ohjaamana 1/2. 2007. Hakupäivä 12.2.2014.
<http://areena.yle.fi/tv/1680307>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Varhaiskasvatuslaki. Hakupäivä 18.2.2014
<http://www.okm.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/index.html?lang=fi>.

Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Hakupäivä 10.08.2013
<http://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=c12c37bf-157a-4ce6-a084-48e86f24972e&groupId=112792>.

Pohjola, Anneli 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 11-29.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2011. Menetelmäviidakon raivaajat- Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Hansaprint, Vantaa.

Royal College of Psychiatrists 2014. Health Advice. Parents and Youth Info. The restless and excitable child: for parents, carers and anyone who work with young people. Hakupäivä 9. 1. 2014
<<http://www.rcpsych.ac.uk/healthadvice/parentsandyouthinfo/parentscarers/restlessexcitabilechild.aspx>>

Salminen, Eija & Tynnenen, Kirsi 2011. Omahoitajana päiväkodissa- omahoitajuus pedagogisena työvälineenä. Pedatieto. Saarijärvi

Savolainen, Elina 2013. Pienryhmätoiminta päiväkodin lapsiryhmätoiminnan

järjestämisen keinona. Varhaiskasvatustieteen pro gradu tutkielma.

Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. Hakupäivä 3. 3. 2014

<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41349/URN:NBN:fi:jyu-201305111593.pdf?sequence=1>>.

Stakes 2005. Oppaita 56. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Tahkokallio, Keijo 1992. Ajattele myönteisesti. Avaimia muutokseen. Kahdestoista painos. WSOY, Juva.

Tahkokallio, Keijo 2003. Mitä tehdä levottomille lapsille. WS Bookwell Oy, Juva.

THL 2014. Lasten päivähoido 2012. Hakupäivä 18.2.2014

<http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/paivahoito>.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Vantaa.

Vehkalahti, Reetta . 2007. Kehu lapsi päivässä. Vinkkejä ja toimintatapoja lapsen itsetunnon tukemiseen. Karisto.Hämeenlinna.

Viljamaa, Janne. 2009. Mitä minä teen tämän lapsen kanssa- Haastavan lapsen kasvat. Minerva-kustannus. Juva

Viljamaa, Janne 2008. Anna lapsen onnistua. Gummerus kustannus Oy, Jyväskylä.

Yle 2014. Uutiset. Kotimaa. Hakupäivä 5. 2. 2014

<http://yle.fi/uutiset/kasvatustieteilija_kauhistelee_paivakotitoimintaa_liukuhinnakasvatuksessa_vallitsevat_pahimmillaan_viidakon_lait/7054041>.

Yle 2014. Uutiset. Kotimaa. Hakupäivä 27. 2. 2014

<http://yle.fi/uutiset/psykologi_levoton_lapsuus_saa_aikaan_masentuneita_aikuisia/7014806>.

LIITTEET

Liite 1

LEVOTTOMAN LAPSEN TUKEMINEN PIENRYHMÄPEDAGOGIIKAN AVULLA

Hei,

Olemme Eeva-Liisa Honkaniemi Kiimingistä ja Jaana Vuokila Tornioista. Opiskelemme Lapin Ammattikorkeakoulussa, ja teemme opinnäytetyötämme aiheesta ”Levottoman lapsen tukeminen pienryhmäpedagogiikan avulla”. Meillä molemmilla on pitkä, yli kahdenkymmenen vuoden kokemus varhaiskasvatuksesta, ja viime vuosien muutosten (lapsiryhmien kasvaminen, lasten levottomuus lisääntynyt, täydennyskoulutuksen tarpeellisuus, pienryhmätoiminnan yleistyminen) myötä halusimme tutkia ko. aihetta varhaiskasvattajien näkökulmasta, lapsilähtöisyyttä unohtamatta.

Kyselyn avulla haluamme selvittää laajemmalti levottomuuden lisääntymisen kokemusta, sen kohtaamiseen tarvittavien työmenetelmien riittävyyttä ja vallitsevien asenteiden luonnetta levottomuutta kohtaan.

Lisäksi kyselyn kautta toivomme saavamme päivitettyä tietoa pienryhmätoiminnan toimivuudesta lapsen yksilölliseen kohtaamiseen, tukeeko ko. toiminta levottoman lapsen arkea varhaiskasvatuksessa.

Liite 2

TEEMAHAASTATTELU

Jaana Vuokila & Eeva-Liisa Honkaniemi

Kevät 2014

1. Kuinka pitkään olet työskennellyt varhaiskasvatuksessa ja mikä on toimenkuvasi?
2. Millaisia muutoksia olet havainnut lapsissa työvuosiesi aikana, ja mistä koet muutosten johtuvan?
3. Kuinka pitkään olet toiminut päiväkotiryhmässä, jossa toteutetaan pienryhmäpedagogiikka?
4. Millaisia jakotiloja päiväkodistanne löytyy ja miten hyödynnätte niitä ?
5. Millä perusteilla pienryhmät muodostetaan?
6. Miten pienryhmätoiminta vaikuttaa ryhmän toiminnan suunnitteluun?
7. Miten kuvailet lapsen levottomuuden, ja miten suhtaudut siihen?
8. Miten lapsen yksilölliset tarpeet, kuten esimerkiksi levottomuus, pystytään huomioimaan pienryhmässä?
9. Kerro kokemuksesi pienryhmätoiminnan hyvistä ja huonoista puolista.
10. Millaisissa asioissa koet tarvitsevasi täydennyskoulutusta tai ammatillista tukea sekä levotonta lasta auttaaksesi että ammatillisuutesi ylläpitämisessä/kehittämisessä?